

Universitetet i Stavanger

Hvitvasking – en operasjonell risiko i norsk banknæring?

Hilde Hauglid

15.06.2011

Universitetet
i Stavanger

**DET SAMFUNNSVITENSKAPELIGE FAKULTET,
HANDELSHØGSKOLEN VED UIS
MASTEROPPGAVE**

STUDIEPROGRAM:
Økonomi og administrasjon

OPPGAVEN ER SKREVET INNEN FØLGENDE
SPESIALISERINGSRETNING:
Risikostyring

ER OPPGAVEN KONFIDENSIELL?
(NB! Bruk rødt skjema ved konfidensiell oppgave)

TITTEL:
Hvitvasking – En operasjonell risiko i norsk banknæring?

ENGELSK TITTEL:
Money laundering – An Operational Risk in The Norwegian Banking Industry?

FORFATTER(E)

VEILEDER:

Studentnummer:

Navn:

Lasse Berg Andersen

956851

Hilde Hauglid

.....

.....

OPPGAVEN ER MOTTATT I TO – 2 – INNBUNDNE EKSEMPLARER

Stavanger,/..... 2011 Underskrift administrasjon:.....

Sammendrag

Gjennom hvitvasking av penger kan de kriminelle få profitt fra straffbare handlinger til å fremstå lovlig, det er en prosess som er viktig for at kriminalitet skal lønne seg. Det gir drivstoffet for narkotikaforhandlere, smuglere og terrorister, til ulovlige våpen forhandlere, korrupte offentlige tjenestemenn og andre som ønsker å drive og utvide sine kriminelle virksomheter. Kriminalitet blir stadig større når det gjelder internasjonalt omfang, og de økonomiske aspektene blir stadig mer kompliserte på grunn av raske fremskritt innen teknologi og globalisering av finansnæringen.

Hvitvasking av penger er et problem som utgjør alvorlig risiko for den finansielle sektoren til enhver økonomi, både på lokalt, nasjonalt og internasjonalt nivå. Gjennom en stadig internasjonalisering og teknologisk utvikling tas det nye metoder i bruk for å hvitvaske penger. utfordringer som oppstår når pengespor krysser landegrenser forklarer hvorfor internasjonalt samarbeid er viktig.

Kompleksiteten i mange av de økonomiske sakene stiller krav til blant annet kompetanse og systemer for å avdekke og etterforske sakene. Økt innsats på alle nivåer er avgjørende for å fange opp og bekjempe hvitvasking. Dette fører til at nye rutiner og systemer må implementeres. Fokus på metoder, trender og konsekvensene av hvitvasking bør være prioritert i den finansielle sektor.

Oppgaven vil ta for seg den nye hvitvaskingsloven og forpliktelsene som den rapporteringspliktige er pålagt å etterleve. Den vil også se på ulike metoder som brukes til hvitvasking av penger. Målet med denne oppgaven å etablere en oversikt over hvordan norsk banknæring styrer risikoen i forhold til hvitvasking og hvilke systemer og rutiner som er implementert i banken som er avgjørende for å kunne fange opp og bekjempe hvitvasking. Oppgaven skal også kartlegge årsaker til hvorfor og hvordan hvitvasking oppstår i banknæringen og konsekvensene av dette. Dette vil bli illustrert ved bruk av bayesiansk nettverk. Til slutt ser den på hvordan norsk banknæring ligger an i forhold til implementering av den nye hvitvaskingsloven.

Forord

Denne oppgaven markerer slutten av et toårig masterstudium i Økonomi og administrasjon med spesialisering innen risikostyring ved Universitetet i Stavanger.

Å skrive denne masteroppgaven har vært en lang, spennende og krevende prosess. Temaet var noe jeg hadde begrenset kunnskap om, noe som gjorde at oppgaven virket både interessant og skremmende på samme tid, men alt i alt har det vært en utrolig lærerik prosess.

Jeg har fått mye hjelp på veien. Først og fremst vil jeg takke min veileder Lasse B. Andersen som har guidet meg gjennom hele prosessen, både når det gjelder å komme i gang med arbeidet, det faglige innholdet i oppgaven og utforming av selve oppgaven.

Jeg vil også takke for nyttig og interessant informasjon som jeg fikk fra DnB NOR, Sparebank 1 SR- Bank, Sparebank 1 SMN, Sparebank 1 SNN, Sparebank 1 Hedmark og Bank 1 Oslo som tok seg tid i en ellers travel hverdag til å svare på spørreundersøkelsen min.

Innholdsfortegnelse

1.	Innledning.....	7
1.1	Bakgrunn.....	7
1.2	Målsetting.....	10
1.3	Avgrensning.....	10
2.	Hvitvaskingsprosessen og metoder.....	11
2.1	Aktuelle metoder.....	12
3.	Hvitvasking – caser.....	15
3.1	Caser fra Norge.....	15
3.2	Caser fra utlandet.....	18
4.	Omfang av økonomisk kriminalitet i Norge.....	25
5.	Lover og regler.....	29
5.1	Norsk regelverk.....	29
5.2	Ny hvitvaskingslov.....	30
5.2.1	Identitetskontroll.....	30
5.2.2	Registrering og oppbevaring av opplysninger.....	32
5.2.3	Undersøkelses- og rapporteringsplikt.....	32
5.2.4	Interne kontroll- og kommunikasjonsrutiner.....	35
5.3	Internasjonalt regelverk.....	35
6.	Myndighetstiltak.....	38
7.	Implementering av hvitvaskingsloven i norsk bank.....	41
7.1	Etterlevelse av nytt hvitvaskingsregelverk.....	42
7.2	Arbeid mot hvitvasking i norsk banknæring.....	46
8.	Hvitvasking – risikostyring i bank.....	52
8.1	Risikogrupper.....	54
8.2	Risikovurdering.....	56
8.3	Det daglige risikostyringsarbeidet.....	57
9.	Konsekvenser og influerende faktorer.....	59
9.1	Bayesiansk nettverk.....	60
9.1.1	Motivasjon.....	61
9.1.2	Mulighet.....	62
10.	Hvitvaskingsloven – plikter og utfordringer.....	67
11.	Konklusjon.....	71

Kilder..... 73

Vedlegg 1 svar på spørreundersøkelsen

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Hvitvasking av penger er prosessen hvor kriminelle forsøker å få utbytte fra en straffbar handling til å fremstå lovlig, som ikke kan spores tilbake og dermed kunne brukes fritt i det legale markedet. Eksempler på disse straffbare handlingene kan blant andre være ulovlig spritsalg, salg av narkotika, korrupsjon, hallikvirksomhet, ran, underslag, økonomisk utroskap og investeringsbedrageri. Ved å tilsløre midlenes opprinnelse, endre form eller flytte utbyttet til et sted hvor det er mindre sannsynlig å tiltrekke oppmerksomhet vil de kriminelle kunne skape profitt for den eller de personene som står bak handlingen. Dersom de klarer å få utbyttet til å fremstå lovlig vil de kunne nyte fordelene av utbyttet uten å vekke mistanke (Hvitvasking.no, 2007a).

Begrepet "hvitvasking" oppstod allerede på 1930-tallet. Det var mafiavirksomheten på denne tiden og deres tidligere eierskap av myntvaskerier i USA som først gjorde uttrykket "to launder money" kjent. De kriminelle der tjente store summer i kontanter fra utpressing, prostitusjon, gambling og salg av brennevin. Omsetningen ble større og større og behovet for å vise en legitim kilde for disse pengene vokste. Det var slik det startet, ved å skjule opprinnelsen til disse inntektene fikk de dem til å fremstå som legale (Nordstrand, 2008). En metode som gjorde dem i stand til å gjøre dette, var å kjøpe utad legitime bedrifter og blande sine ulovlige inntekter med de lovlige inntektene som de fikk fra disse virksomhetene. Vaskeriene ble valgt fordi de var kontantbaserte bedrifter og dette var en utvilsom fordel for folk som kjøpte dem. Hvitvasking ble ikke sett på som en forbrytelse før på 1980-tallet, og da i all hovedsak innenfor narkotikahandel konteksten. Det var fra en økende bevissthet om den enorme fortjenesten som ble generert fra denne kriminelle aktiviteten, og en bekymring for problemene hvitvasking av penger førte med seg i det vestlige samfunn som skapte drivkraften for regjeringen til å handle mot narkotikalangere. Utgangspunktet var å utforme en lovgivning som ville frata dem deres ulovlige gevinster. Regjeringer erkjente også at kriminelle organisasjoner, gjennom den enorme fortjenesten de fikk fra narkotikahandel, kunne forurense og ødelegge strukturen til staten på alle nivåer (Steel, 2006).

Hvitvasking av penger er ikke bare hvitvaskingskriminalitet som frarøver regjeringen skatteinntekter, men det er "skjult kraft" som gjør det mulig for kriminell aktivitet til å sive gjennom alle sektorer av lovlig forretningsvirksomhet, og som gjør oppdagelse og håndheving mot slike aktiviteter ekstremt vanskelig. Bankene er utsatt for risikoen for hvitvasking på flere fronter og det er i dag et svært lite skritt mellom en finansinstitusjon som mistenker at de har blitt brukt til å hvitvaske penger og en institusjon som blir strafferettslig involvert i aktiviteten. Banker som blir tatt for å ha medvirket i hvitvasking av penger vil mest sannsynlig møte på store kostnader forbundet med tap av kundemasse, samt saksomkostninger. I det aller minste vil oppdagelsen av at en bank har hvitvasket penger for kriminelle sannsynligvis føre til negativ publisitet for banken. Mangel på tillit til en bank vil resultere i fallende virksomhet ettersom kundene vil søke tjenester fra andre konkurrerende banker.

Konsekvensene for samfunnet

Hvitvasking av penger kan potensielt ha store ødeleggende økonomiske, sikkerhetsmessige og sosiale konsekvenser. Hvitvasking av penger er en prosess som er viktig for at kriminalitet skal lønne seg. Det gir drivstoffet for narkotikaforhandlere, smuglere og terrorister, til ulovlige våpen forhandlere, korrupte offentlige tjenestemenn og andre som ønsker å drive og utvide sine kriminelle virksomheter. Dette driver opp kostnadene for regjeringen på grunn av behovet for økte politiresurser og helsetjenesteutgifter (for eksempel for behandling av rusavhengige) som trengs for å bekjempe de alvorlige konsekvensene som kommer av hvitvasking. Kriminalitet blir stadig større når det gjelder internasjonalt omfang, og de økonomiske aspektene har blitt stadig mer komplisert på grunn raske fremskritt innen teknologi og globalisering av finansnæringen.

Hvitvasking av penger fører til at regjeringens skatteinntekter blir redusert, indirekte skader dette de ærlige skatteyterne som må betale mer skatt på grunn av dem som unndrar skatt. Det gjør også at regjeringens skatteinnkrevinger blir vanskeligere. Dette tapet av inntekter betyr vanligvis høyere skattenivå enn det som normalt ville være tilfelle dersom ubeskattet utbyttet fra kriminalitet var legitimt. Så vi opplever alle høyere levekostnader enn vi ellers ville gjort hvis økonomisk kriminalitet, herunder hvitvasking av penger, ble forhindret.

Hvitvasking av penger forvrenger aktiva- og råvarepriser, og fører til feil tildeling av ressurser. For finansinstitusjoner kan det føre til ustabil ansvarsgrunnlag og til feilinvesteringer som dermed skaper risiko for ustabilitet i pengesystemet og i verste fall føre til finanskriser. Tapet av troverdighet og investortillit som slike kriser kan føre med har potensialet til å ødelegge stabiliteten til finansielle systemer, særlig i mindre økonomier. En av de mest alvorlige mikroøkonomiske effekter av hvitvasking er merket i den private sektor. Hvitvaskere bruker ofte bedrifter som blander utbyttet fra illegal aktivitet med legitime midler, for å skjule det ulovlige utbyttet. Disse bedriftene har tilgang til betydelige illegale midler, slik at de kan subsidiere selskapets produkter og tjenester på nivåer godt under markedsrenten. Dette gjør det vanskelig, om ikke umulig for legitime bedrifter å konkurrere mot slike bedrifter med subsidiert finansiering, en situasjon som kan føre til at kriminelle organisasjoner klarer å sile ut de legitime bedriftene ut av den private sektoren. Blant andre negative sosioøkonomiske virkninger, kan hvitvasking av penger i verste fall føre den økonomiske makten fra markedet, regjeringen og statsborgere over til de kriminelle. Størrelsen på den økonomiske makten som tilfaller kriminelle kan ha en korrumpert virkning på alle deler av samfunnet. De sosiale og politiske kostnadene ved hvitvasking av penger er også alvorlige ettersom pengene kan brukes av korruperte nasjonale institusjoner. Bestikkelse av tjenestemenn og regjeringer undergraver det moralske grunnlaget i samfunnet og ved å svekke den kollektive etiske standarden i et samfunn kan det ødelegge våre demokratiske institusjoner.

Nasjoner har ikke råd til å ha sitt rykte og sine finansinstitusjoner skjemmet av en tilknytning til hvitvasking av penger, spesielt i dagens globale økonomi. Hvitvasking av penger eroderer tilliten til finansinstitusjonene og den underliggende kriminelle aktivitet som bedrageri, forfalskninger, narkotikahandel og korrupsjon vil svekke omdømmet til enhver finansiell institusjon. Det arbeidet bankene gjør for å hindre hvitvasking av penger er ikke bare et regulatorisk krav, men også en handling av egeninteresse. En bank skjemt av hvitvaskingsanklager fra for eksempel politiet eller pressen risikerer sannsynligvis tiltale, tap av markedsomdømme og kan også risikere å skade omdømmet til landet. Det er veldig vanskelig og krever betydelige ressurser å rette et problem som kunne vært forebygget med skikkelig håndtering og styring. Det er klart at effektiv innsats mot hvitvasking ikke kan utføres uten samarbeid av finansielle institusjoner, deres tilsynsmyndigheter og

rettshåndhevende innstanser (Rahman, 2011). Ut fra dette tar oppgaven for seg følgende problemstilling:

Er hvitvasking en operasjonell risiko for norsk banknæring?

1.2 Målsetting

1. Forklare hvitvaskingsprosessen og ulike metoder for hvitvasking av penger.
2. Beskrive omfanget av hvitvasking i Norge.
3. Gi oversikt over relevante elementer fra hvitvaskingsloven og andre myndighetstiltak.
4. Beskrive i hvilken grad norske banker har implementert ny hvitvaskingslov samt etablere oversikt over hvordan norsk banknæring styrer risiko i forhold til hvitvasking.
5. Kartlegge årsaker til hvorfor og hvordan hvitvasking oppstår i banknæringen, og konsekvensene av dette. Dette vil bli illustrert ved bruk av bayesiansk nettverk.

1.3 Avgrensning

Oppgaven vil fokusere på hvitvasking i bank, hvorfor og hvordan det oppstår, og implementering av ny hvitvaskingslov, men vil ikke ta for seg konsekvensene for skattebetalerne og den norske samfunn som helhet.

2. Hvitvaskingsprosessen og metoder

For å skjule opprinnelsen til utbytte fra straffbare handlinger og integrere midlene i den legale økonomien benyttes mange ulike hvitvaskingsmetoder, men i utgangspunktet er det den samme prosessen som ligger til grunn. Den består av tre stadier: plasseringsfasen, tilsløringsfasen og integreringsfasen.

Plasseringsfasen

Dette er den viktigste fasen, da det er her pengene kommer inn i systemet og sårbarheten er størst i forhold til å vekke mistanke. Når pengene først er satt inn på en bankkonto er de lettere å overføre og manipulere. Plasseringsfasen kan foregå ved bruk av forskjellige teknikker, blant annet ved kontantkjøp av verdifulle gjenstander, eller innskudd på konto. Viktige barrierer her er identitetskontrollen og "kjenn din kunde"- prinsippet (se pkt. 5.2.1). Det er viktig at bankene kjenner til sin rapporteringsplikt, og melder fra om man mistenker at transaksjonen kan være midler fra straffbare handlinger.

Tilsløringsfasen

I denne fasen flyttes pengene og tilsløres slik at det blir vanskeligere å oppdage den straffbare handlingen som ligger til grunn. Pengene kanaliseres gjennom en rekke ledd, som kan innebærer flere konti i både inn- og utlandet. Midlene kan også kanaliseres via kjøp og salg av ulike finansielle instrumenter. Jo dypere pengene vikles inn i finanssystemet, desto vanskeligere er det å spore dem. I dette leddet er det derfor viktig at man har samarbeid i hele landet og på tvers av landegrensene. En konto med få og store overføringer, eller for eksempel et selskap med komplisert eierstruktur som gjerne handler med utlandet bør overvåkes og oppfølges nøye. Også i denne fasen vil rapportering av mistenkelige transaksjoner være en kritisk nøkkelfaktor, jo flere rapporteringer, jo større vil sjansen være for å kunne avsløre kriminelle handlinger.

Integreringsfasen

Har midlene kommet til integreringsfasen har hvitvaskingen blitt utført og det skapes et legitimt grunnlag for midlenes opprinnelse. Midlene har blitt gjort tilgjengelige for de kriminelle og brukes som regel til privat forbruk, kjøp av eksklusive varer,

eiendomsinvestering eller de disponeres fritt i det legale markedet. For å kunne avsløre de kriminelle handlinger i denne fasen vil det være viktig at de som selger slike eksklusive produkter og eiendomsmeglere rapporterer dersom de mistenker at midlene kommer fra en illegal opprinnelse. Selv om hvitvaskingen på dette stadiet er ferdig utført, vil det være vanskelig, men fullt mulig å spore tilbake til midlenes opprinnelse via tilsløringsfasen og plasseringsfasen.

2.1 Aktuelle metoder

”legitime virksomheter”

En av de mest brukte metodene for hvitvasking er å bruke kontantbaserte virksomheter, ettersom disse egner seg godt som skalkeskjul for hvitvasking av penger, slike virksomheter kan for eksempel være frisørsalonger, videoutleie, bruktbilforhandlere og lignende. Her kan det ulovlige utbyttet blandes inn i regnskapet sammen med de lovlige inntektene, og rapportere det samlet slik at alt fremstår som lovlig. Virksomhetene kan også oppføre fiktive utgifter slik at det blir minimalt med skatt. I følge Økokrims trusselvurdering for 2011-2012 er dette en av de største truslene i kampen mot hvitvasking. Mange av selskapene driver med legal forretningsdrift, og det er derfor vanskelig å avdekke at deler av pengestrømmen kommer fra illegal aktivitet (Økokrim, 2011).

Fiktiv fakturering

Det finnes også en metode for hvitvasking av penger som går ut på at man får noen til å momsregistrere et firma, gjerne personer uten fast bopel eller med rusproblemer. Man får siden disse firmaene til å sende en faktura så det ser ut som de har gjort en jobb. Disse fakturaene er bare skalkeskjul for å kamuflere svarte lønninger eller skjule utbetaling til eierne. Hvitvaskingen kan gjøres i lange kjeder, der flere fiktive selskaper samarbeider. De fiktive selskapene får en mindre provisjon for fakturaene de utsteder. Hovedpoenget med denne metoden er å få ned kostnadene ved å bruke billig arbeidskraft, som regel fra Øst-Europa. Slike nettverk etableres nettopp for å kamuflere denne type virksomhet. Skatte- og avgiftsunndragelsene skjer ved at det lages en fiktiv faktura som skal bekrefte transaksjoner som aldri er gjennomført, eller transaksjoner som er gjennomført, men ikke i den form fakturaen beskriver, og ikke mellom partene som fremgår av fakturaen. Den fiktive fakturaen

bokføres hos «kjøper» og betales til «selger» som ofte er en person uten fast bopel, rusmisbruker eller en utlending med falsk identitet. «Selgeren» tar umiddelbart ut pengene i kontanter og returnerer dem til «kjøperen» mot en mindre provisjon. En del av de utenlandske arbeidstakerne har heller ikke arbeidstillatelse i Norge, så her kamufleres flere ulovlige forhold. Lønnen blir skattefri, og oppdragsgiveren sparer arbeidsgiveravgift (Giæver, 2010).

En annen metode som brukes til å hvitvaske penger på er med falske eksport- og importpapirer. Man oppgir mindre enn man faktisk eksporterer og eier, og importøren eller transportøren deler overskuddet. Eller man oppgir at man eksporterer mer enn det som eksporteres, og bruker differansen til å sette i omløp penger som man har skaffet seg ved illegal virksomhet. Dette systemet krever stilltiende medvirkning fra store internasjonale selskaper og finansinstitusjoner (Hovsfang, 2008).

Smurfing

Smurfing innebærer å bryte ned kontantinnskudd i små mengder. "Smurfere" er personer som får betalt for å utføre finansielle transaksjoner for andre. De kan for eksempel brukes for å gjøre flere små innskudd i forskjellige banker eller for å kjøpe bankremisser i små valører (Økokrim Hvitvaskingsteamet, 2005).

Uformelle verdioverføringssystem

Hawala, som er arabisk for "fullmakt" er betegnelsen på en metode eller et system for overføring av verdier og/eller betalingsformidling mellom ulike land. Kort forklart brukes systemet ofte når betalingsmottakerne bor i land som ikke har et normalt fungerende bankvesen, eller hvor innførsel av valuta av andre grunner er forbundet med problemer. Systemet blir mest brukt av emigranter fra slike land (for eksempel fremmedarbeidere, flyktninger, asylsøkere og lignende) for å overføre penger til familiemedlemmer i hjemlandet. Utfordringen med slike system er at de ofte misbrukes, og blir dermed brukt til hvitvasking og terrorfinansiering (Schneider, 2010).

Elektronisk overføring av midler

Når banker skal overføre kontrollen av pengene til en annen bank sender de en elektronisk melding til den andre institusjonen. Slike overføringer er et viktig verktøy i alle stegene i hvitvaskingsprosessen, men spesielt i plasseringsfasen. Midler kan overføres gjennom flere forskjellige institusjoner, og flere land, for å lettere kunne skjule opprinnelsen av midlene ("Money laundering: methods and markets,").

3. Hvitvasking – caser

For å illustrere hvordan hvitvasking foregår i virkeligheten tar oppgaven for seg noen caser. Disse casene er hentet fra Norge og fra utlandet og viser både alvorlige og mindre alvorlige hendelser. Ved å bruke problemstillinger fra virkeligheten kan man lettere se hva som går galt og hvor i systemet det svikter som gjør at hvitvasking skal kunne gjennomføres. Som man vil se av enkelte av casene lærer man av feilene og setter inn tiltak deretter. Casene vil ikke bli analysert ned til minste detalj, men vil gi et røft bilde over ulike metoder brukt for hvitvasking av penger. Det er en viktig del i kampen mot hvitvasking å ha kjennskap til metoder og trender. Ved å vite hvordan det fungerer vil man lettere kunne fange opp og unngå hvitvasking. Noen av casene som jeg har valgt retter seg spesielt mot banknæringen, enkelte caser viser hvor i systemet det svikter som gjør at hvitvasking kan gjennomføres, mens andre caser viser systemer og rutiner som er implementert i banknæringen som et steg i kampen mot hvitvasking og terrorfinansiering.

3.1 Caser fra Norge

Norges største hvitvaskings sak

Finansmann Ole Bang ble i 2007 dømt til 6 års fengsel og inndragning av 23.3 millioner kroner for heleri og hvitvasking etter straffelovens paragraf 317. Denne saken har blitt omtalt som Norges største hvitvaskings sak på grunn av de store beløpene som angivelig har vært i omløp. Bang ble tiltalt for å ha solgt mobiltelefoner til forretningskontakter i England til en samlet verdi av 7 milliarder kroner. Gjennom ulike kontoer som han disponerte som eier av selskapene O.B. Invest AS og Celltrade AS lot han pengene passere gjennom disse kontiene i utlandet. Dette ga han anledning til å trekke fra moms flere ganger på de samme telefonene. Fra januar 2002 til april 2003 skal Bangs selskaper ha importert mobiltelefoner fra EU til Storbritannia og latt rundt 7 milliarder passere gjennom hans konti i utland gjennom selskapene, uten at hans forretningspartnere rapporterte merverdiavgift til britiske skattemyndigheter. Bang skal ha kjøpt inn store mengder mobiltelefoner og solgt dem videre til selskaper i England. Selskapene kjøpte mobiltelefonen eksklusive merverdiavgift. Disse selskapene videresolgte mobiltelefonene inkludert merverdiavgift men betalte aldri avgiften til myndighetene. I stedet ble selskapene raskt avregistrert. I følge dommen formidlet Bang

3 millioner mobiltelefoner i løpet av 15 måneder som ble solgt billig på det britiske markedet. I løpet av ett og ett halvt år ble det skjult en omsetning på over sju milliarder kroner. Til sammen utgjør den unndratte avgiften til sammen 85 millioner pund eller nesten en milliard norske kroner, og av dette skal han selv ha mottatt 33 millioner kroner, som Økokrim mener er utbytte fra en straffbar handling. Selv hevder han at pengene stammer fra legal virksomhet, altså trading av mobiltelefoner. Ole Paul Bang ble dømt til 6 års fengsel og inndragning av 23.3 millioner kroner. Han ble også fradømt retten til å være daglig leder og ha styreverv i noen selskaper for alltid (Sverdrup, 2007).

Dommen ble anket dagen etter. Forsvarer til Ole Bang, Atle Helljesen mente at straffen var for streng. Han argumenterte med at i denne saken var det andre i Europa som drev virksomheten i lengre tid, og som ble straffet mildere enn Bang. Disse personene benyttet seg av Bang som mellommann i en kortere periode, og fikk mildere straff. Helljesen var skuffet over at dommen la til grunn at Bang etter kort tid forstod hva slags virksomhet som han var involvert i da han fungerte som mellommann i handel med 600 mobiltelefoner mellom flere land. Bang påsto at han ikke visste at det var kriminalitet han drev med mens meddommer og revisor Svein Malde mente at Bang allerede etter et halvt år visste at virksomheten som han var en del av var av kriminell karakter (Borrevis & Sverdrup, 2007).

Saken om Ole Bang og de importerte mobiltelefonene viser til at organiserte kriminelle grupper og individuelle lovbrøyttere ofte søker profesjonell bistand (mellommenn) for å sette opp ulike finansielle strukturer og/eller selskapsstrukturer, som de så misbruker for å oppnå økonomisk vinning. Pengestrømmene til stater med sterke sekretesse- lovgiving, som hindrer innsyn i eierskap og virksomhet i selskaper, ville ikke ha funnet sted i den utstrekning som den gjør, uten infrastruktur og rådgivning fra advokater, revisorer, finansnæring mv. I Norge har skatteadministrasjonen tradisjonelt hovedsakelig fulgt opp forsøk på skatteunndragelse og illojal skatteplanlegging ovenfor skatteyteren selv. I de senere år har imidlertid flere skatteadministrasjoner hatt større fokus også på dem som muliggjør unndragelsene. I den nye handlingsplanen mot økonomisk kriminalitet fra regjeringen står det at det nå skal rettes spesiell oppmerksomhet fra skatteetaten mot bruk av mellommenn og rådgivere i saker med økonomisk kriminalitet – med hensikt å avdekke hvilken rolle disse spiller, vurdere medvirkeransvar og foreslå adekvate tiltak (Regjeringen, 2011).

Skjule formuen = hvitvasking

En Oslo-mann har i ti år tatt ut til sammen 15 millioner kroner i banken ved nyttår, og så satt dem inn igjen på nyåret for å spare skatt. Mannen ble avslørt av Økokrim, og vil få en straffeskatt på flere hundre tusen kroner. Dette er den største saken i Norge som omhandler denne typen svindel. Økokrim kan avsløre at i årsskiftet 2009/2010 ble i alt 59 personer på Østlandet, 33 menn og 26 kvinner, hvorav 52 er personer fra Oslo og Akershus tatt for hvitvasking av penger på denne måten. 44 av disse har gjort dette i mange år. En av fire som har forsøkt seg på "banktrickset" er pensjonister. 19 prosent er selvstendig næringsdrivende. Totalt er det snakk om 190 millioner i bankinnskudd. Jan-Egil Kristiansen fra Økokrim sier at han er overrasket over at noen fortsatt gjør det på denne måten og tror de kan slippe unna, når det er så lett å bli avslørt. Året før (årsskiftet 2008/2009) fikk Skatt Øst 50 slike saker, hvor 95 millioner kroner var forsøkt unndratt beskatning. Det er tredje året de kontrollerer de som tar ut penger før årsskiftet og setter dem inn igjen for å spare formueskatt. I tillegg til skatteunndragelse avslører de også andre former for kriminalitet, de som tar ut penger på denne måten ønsker ofte å skjule at de har penger på konto som stammer fra andre kilder, for eksempel at de har unndratt inntekt fra beskatning, eller at det er kriminelle midler de prøver å skjule

De som prøver å skjule formuen ved å ta pengene ut før nyåret for å sette dem inn igjen rett etter blir ofte tatt. Loven i Norge som hindrer hvitvasking av penger krever at banker, meglere og advokater melder fra til Økokrim ved mistanke om straffbare handlinger/transaksjoner. Dette skal gjøres for å unngå at utbytte fra straffbare handlinger kamufleres som "lovlig" inntekt eller formuesøkning. Grunnen til at flere blir oppdaget nå enn tidligere er fordi kunnskap om lover og regelverk for slike rapporter har blitt bedre og bedre. I tillegg til at institusjonene kan mer om hvordan regelverket kan misbrukes av kriminelle og bankene har blitt flinkere til å melde fra og sende hvitvaskingsmelding til Økokrim. Fra 2008 til 2010 har det vært en økning fra 43 til 56 innrapporterte forsøk på skattesvindel. Oppdager ansatte i banken en mistenkelig transaksjon plikter de å melde fra til Økokrim (Pedersen, 2010).

Ved Årsskifte mottar enheten for finansiell etterretning (EFE) et relativt høyt antall MT-rapporter (mistenkelige transaksjoner) som gjelder skatteunndragelse. Noen av disse

rapportene kalles 31.12.- meldinger, og gjelder dem som tar ut pengene rett før årsskiftet og som setter dem inn i igjen rett etter. Dette gir inntrykk av at formuen er lavere enn den faktisk er, og dermed unngår formuesbeskatning på hele formuen. 31.12.-meldingene blir analysert av EFE og resulterer som regel i rapporter til skattemyndighetene (EFE, 2009).

Hvitvasking i byggebransjen

En mann ble dømt til to år og tre måneder i fengsel for blant annet utroskap og medvirkning til grov økonomisk utroskap med til sammen ca. 38 millioner kroner i bygg- og anleggsbransjen. Disse selskapene sto formelt sett i den tiltaltes navn, men ble i praksis ledet av en annen hovedmann i saken. Hvitvaskingen foregikk ved at den domfelte tok ut store kontantbeløp fra selskapets bankkonti og overleverte dem til hovedmannen. Deretter utstedte tiltalte falske fakturaer som kvittering for mottak av flere millioner kroner for arbeid som ikke ble utført. Pengene ble siden tilbakeført til det opprinnelige selskapet som "betalte". De falske fakturaene ble brukt som dokumentasjon for å skaffe urettmessige utbetalinger av merverdiavgift (Hvitvasking.no, 2010).

Denne saken illustrerer hvordan selskaper og fiktiv fakturering effektivt kan brukes som hvitvaskingsverktøy. Dersom utstederfirma og mottakerfirma samarbeider om slike transaksjoner kan utbytte fra kriminalitet enkelt kamufleres som legitim omsetning (Hvitvasking.no, 2010). I følge Vidar Aksland i SR- Bank er nettopp det å fange opp denne formen for hvitvasking en av de største utfordringene for bankene. Dersom en setter inn penger som både er "hvite og svarte" er det vanskelig å skille hva som er hva. Her vil det være viktig med hjelp fra både medarbeidere og tekniske hjelpemidler for å kunne fange opp denne formen for hvitvasking. Effektive systemer og gode prosedyrer er enda ikke utviklet opplyser Aksland, men er en problemstilling det arbeides kontinuerlig med.

3.2 Caser fra utlandet

Brukte Vatikanets bank til hvitvasking av penger

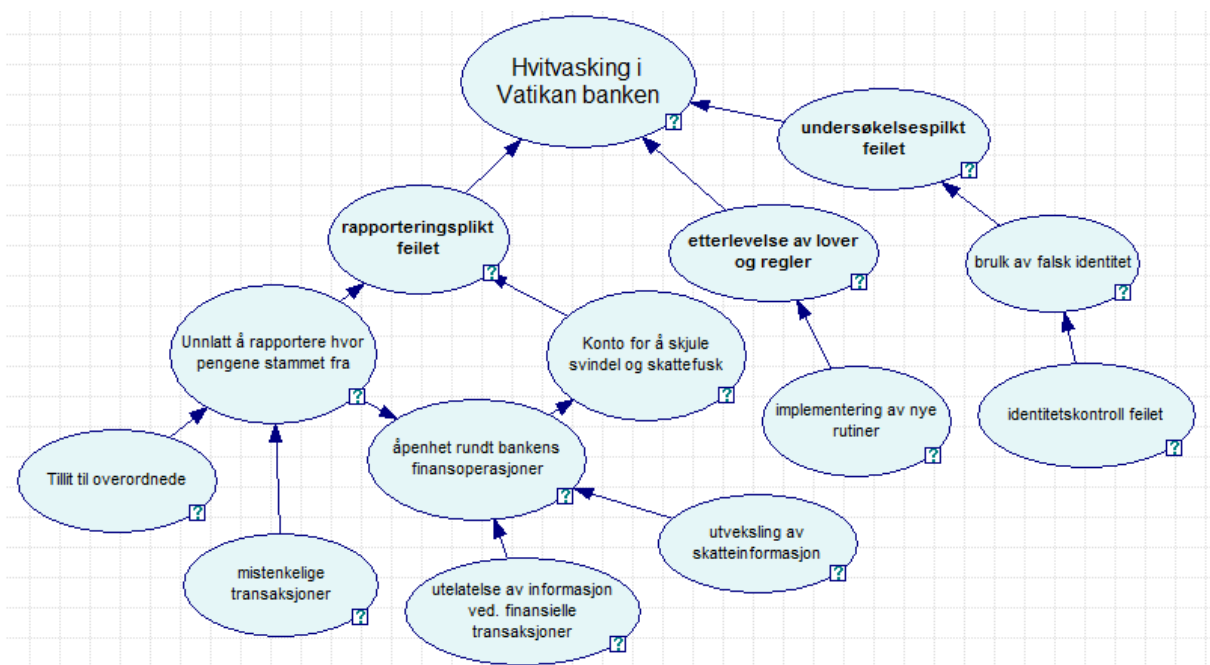
Sjefen for Vatikanets bank Ettore Gotti Tedeschi er mistenkt for å ha brukt banken til hvitvasking av penger. Italienske påtalemyndigheter har beslaglagt 23 millioner Euro fra Vatikanets bank, og etterforsker banksjefen for hvitvasking. Nyhetsbyrået ANSA meldte i september 2010 at bankens president Ettore Gotti Tedeschi og en annen direktør, Paolo

Cipriani er anklaget for å ha brutt loven som krever åpenhet rundt bankens finansoperasjoner. Pengene ble beslaglagt fra en konto tilhørende Vatikanets bank i en annen bank, Credito Artigiano. Etterforskerne mente at kontoen kan ha blitt brukt til å skjule svindel og skattefuske (Brekke, 2010).

Tedeschi kom fra jobben som representant fra den spanske banken Santander, og ble ansatt i 2009. Ansettelsen skulle bidra til større åpenhet i Vatikanets bank. Vatikanet uttrykte full tillit til Gotti Tedeschi og Cipriani. Det ble sagt at banken hadde jobbet en stund for å gjøre sin økonomi mer transparent i samsvar med anti-terrorisme og anti-hvitvaskingsforskriften. I en uttalelse fra banken ble det sagt at *"den hellige stol er rådvill og overrasket over tiltakene til påtalemyndighetene i Roma, ettersom de nødvendige data allerede er tilgjengelig i Banken av Italia"* Gotti Tedeschi fortalte den statlige kanalen RAI TV at han var "ydmynet og forskrekket" av nyheten ettersom nyhetene akkurat hadde ankommet da han holdt på å implementere nye rutiner rundt åpenhet i banken. Da denne saken oppsto hadde italienske etterforskere allerede et år i forveien begynt å etterforske Vatikanets bank. De holdt på å granske transaksjoner fra banken verdt millioner av euro for å se om de brøt hvitvaskingsforskriftene. I dette tilfellet beslagla politiet pengene som lå på en konto som tilhørte Vatikanets bank i banken Credito Artigiano Spa sin filial i Roma. Største delen av pengene, 20 millioner euro, var bestemt at skulle til JP Morgan i Frankfurt, mens resten skulle til Banco del Fucino. Dokumentene viste at det var to mistenkelige transaksjoner som ikke hadde blitt rapportert. En i 2009 der det ble brukt et falskt navn, og en i 2010 hvor Vatikanets bank tok ut \$860.000 fra en italiensk bankkonto, men ignorerte bankens forespørsel om å rapportere hvor pengene var på vei (Carconi, 2010).

Gotti Tedeschi fikk jobben som formann i banken i 2009 etter en periode som leder for Italias kontorer til Spanias Banco Santander. Han var medlem av den konservative religiøse bevegelsen Opus Dei og han talte ofte om behovet for mer moral i finansnæringen. I juli 2009 skrev han et stykke for Vatikanets avis L'Osservatore Romano. Der han uttalte at *"det er ikke vanskelig å vise at anvendt etikk produserer mer velstand. Etisk adferd betyr lavere kostnader – bare ved tanken på kontrolltiltak alene – og åpner for mer verdi takket være åpenhet og tillit, som alene produserer mer sikkerhet og mindre risiko"* (Winfield, 2010).

Men i høst opplyste Vatikanets embede, kalt «Den hellige stol», at den hadde samarbeidet en stund med den italienske sentralbanken og OECD for at «Den hellige stol skal inkluderes i den såkalte «Hvite listen»». Etter lang tids press, innfører Pave Benedikt XVI internasjonale standarder som skal hindre hvitvasking av penger. For å havne på "den hvite listen" over land som har innført en felles standard for skattlegging må alle land ha mulighet for utveksling av skatteinformasjon, uten hensyn til bankenes hemmeligholds- og interne skatteregler. Advokat Vincenzo Scordamaglia sier på vegne av Vatikanets bank at – den katolske kirke ønsker å bli inkludert i listen av stater som er dedikert til å bekjempe terrorisme og hvitvasking av penger, og har ingen intensjoner om å involvere seg i hvitvasking (Dahl, 2011).

Figur 3.1 Vatikanets Bank case illustrert med et bayesiansk nettverk

Bayesiansk nettverk brukes ofte til å representere årsaksforhold. I denne sammenhengen blir caset om Vatikanets Bank satt inn i nettverket for å illustrere hvordan hvitvasking oppstod i Vatikanets Bank, og hvor i bankens systemer det sviktet for at hvitvaskingen ble gjort mulig. Bruk av Bayesiansk nettverk i slike sammenhenger blir forklart utdypende i kapittel 8.5.

Rapporteringsplikt feilet

Da Gotti Tedeschi fikk jobben som formann i banken i 2009. På grunn av at han kom fra jobben som leder for Spanias Banco Santander og var medlem av den konservative religiøse bevegelsen Opus Dei og han talte ofte om behovet for mer moral i finansnæringen. Dette gjorde at de ansatte trodde de kunne stole på ham, og viste dermed tillit til deres overordnede. Som en følge av denne tilliten klarte han å unngå kravet om å rapportere hvor pengene stammet fra og hvor de var på vei, noe som ikke hadde vært mulig dersom de ikke hadde hatt tillet til ham. Dette førte til at rapporteringsplikten for mistenkelige transaksjoner feilet som ga ham mulighet til å hvitvaske pengene uten at noen stilte spørsmål.

Banken brøt loven som omhandler åpenhet rundt bankens finansoperasjoner da han unnlot å rapportere hvor pengene stammet fra. Dette er også et krav for å havne på "den hvite listen" over land som har innført en felles standard for skattlegging. Som nevnt krever det at alle land har mulighet for å utveksle skatteinformasjon, uten hensyn til bankens hemmelighold, for å havne på listen. Da banken allerede hadde brutt loven rundt åpenhet og unnlatt å rapportere hvor pengene stammet fra, åpnet de en konto for å skjule disse pengene. Disse pengene stammet fra svindel og skattefusking som ble forsøkt hvitvasket. Igjen var det ingen som rapporterte hvor disse pengene stammet fra.

Identitetskontroll feilet

Den ene transaksjonen fra 2009 viste at det ble brukt ett falskt navn. Også anti-hvitvaskingsloven i Italia, likt som i Norge, sier at en skal foreta en identitetskontroll (se pkt. 5.2.1). Da ingen tok denne kontrollen var det mulig å bruke det falske navnet, og som en følge var det heller ingen som undersøkte identiteten eller den mistenkelige transaksjonen som gjorde hvitvaskingen mulig.

Etterlevelse av lover og regler

Hensikten med lover og regler som omhandler hvitvasking og terrorfinansiering er nettopp å unngå at hvitvasking skal kunne gjennomføres. Dersom en bank ikke klarer å etterleve nye rutiner og følge lover og regler som omhandler hvitvasking og terrorfinansiering vil sannsynligheten for at banken blir brukt til hvitvasking være større.

Tillit til overordnede og utro tjenere er selvfølgelig noe som kan skje i Norge også. Vi har selv hatt en sak her fra 2008 som omhandlet en banksjef som var utro mot banken han var ansatt i. Banksjefen hadde mottatt bestiktelser fra en av bankens kunder. Han mottok beløpet kontant i utlandet og fraktet pengene til Norge, hvor han oppbevarte dem i en bankboks før han brukte dem (Politiet, 2011a). Saken er ikke helt sammenlignbar med Vatikan caset, men begge omhandler det å vise tillit til overordnede, og det å ha en god organisasjonskultur som ikke motiverer ansatte til å handle uetisk. (se pkt. 8.6.2)

Riggs Bank

Riggs National Bank i Washington, DC ble bøtelagt med mer enn 40 millioner dollar på grunn av alvorlige mangler i sitt AML program (anti- money laundering). Riggs åpnet flere private bankkonti for tidligere Chilenske diktatoren Augusto Pinochet, i tillegg til andre politisk eksponerte personer. De aksepterte millioner av dollar i innskudd under ulike selskapsnavn og personnavn uten å sjekke etter mistenkelige aktivitet i disse kontoene. Riggs Bank har vært innblandet i flere saker som har omhandlet hvitvasking og terrorfinansiering. Før problemene med Pinochet måtte banken betale 16 millioner dollar i bøter på grunn av svikt i rutinen for rapportering av mistenkelig transaksjoner. Blant annet har to av kaprerne fra terroraksjonen i USA 9.september 2001 hatt bankkontoer i denne banken. (På denne tiden var Jonathan Bush, onkel til tidligere president George W. Bush, en av direktørene i banken.) Både politiet og 9/11 utvalget bestemte tilslutt at pengene ikke bevisst ble brukt til terrorfinansiering, men etterforskerne ble overrasket over å se hvor dårlig sikkerhetsrutinene i banken var. Flere Saudiarabiske kunder og kontoer ble oppdaget for å ha kritikkverdige forhold, herunder mangel på nødvendig bakgrunnsjekk og konsekvent svikt i å varsle myndigheter ved mistenkelige transaksjoner.

Dommen i Riggs Bank saken fastslo at i hvert fall siden 1997 har banken sett bort fra kjenn-din-kunde og anti-hvitvaskingsforpliktelsene, og opprettholdt ett dysfunksjonelt AML program til tross for hyppige advarsler fra myndighetene, og faktisk til tider aktivt tilrettelagt for mistenkelig økonomisk aktivitet. De hadde svake AML program, de var trege til å reagere på gjentakende mangler og svakheter i programmet, og klarte ikke å ta i bruk det tilgjengelige verktøyet de hadde for å håndheve og opprettholde lover og forskrifter. Som en konsekvens avsluttet mange kunder sine forretningsforbindelser med banken (se kapittel 8

om omdømmerisiko). Den omdømmemessige skaden forhindret banken i å tiltrekke ny virksomhet. Selv om banken ikke mistet konsesjonen, tapte banken fortjeneste og klarte ikke å lykkes som bank. Det ble fort kjøpt opp av en annen bank (Chatain, McDowell, Cedric, Schott, & Van Der De Willebois, 2009).

Danske Saxo Bank

I en undersøkelse i 2010 fant det danske finanstilsynet ti overtredelser av loven om hvitvasking av penger hos Danske Saxo Bank, og konkluderte samtidig med at det var stor risiko for at banken ble misbrukt til hvitvasking og finansiering av terrorisme. Finanstilsynet ga banken en rekke påbud på grunn av dårlige kontrollrutiner og dårlig rådgiving om risiko. Undersøkelsen viste at flere av forholdene var så alvorlige at det var snakk om direkte lovbrudd.

Saxo Banks forretningsmodell, med aktiviteter i mange ulike land, stiller særlig strenge krav til banken mente tilsynet. Finanstilsynets direktør Ulrik Nødgaard uttalte i en pressemelding at det stilles store krav til bankens organisasjon og overvåkning på hvitvaskingsområdet, og de krav oppfyller Saxo Bank ikke. Blant annet manglet de nødvendige prosedyrer og rutiner som hindrer hvitvasking (Allingstrup & Nyborg, 2010).

Det som skjedde hos Riggs Bank viser at konsekvensene av å ikke ha nødvendige prosedyrer og rutiner for å hindre hvitvasking av penger kan være katastrofale. I motsetning til Riggs Bank klarte Saxo Bank å rette opp i problemene før det var for sent. Blant annet har de økt oppmerksomheten på bestemmelsene mot hvitvasking og de følger veiledningen til det danske finanstilsynet som skal hjelpe å forebygge hvitvasking av utbytte og finansiering av terrorisme. På bankens nettside opplyser de kundene om at formålet med lovgivningen er at banken skal medvirke til å bekjempe kriminalitet og terrorisme ved å begrense mulighetene for misbruk av det finansielle systemet, på nettsiden forklarer de alt om hvitvasking og de nye reglene som omhandler kundeidentifikasjon (Saxo e*bank).

Smurfing

En amerikansk bank la merke til at ved flere av dens filialer ble sjekker innkassert av en gruppe personer. Innenfor en periode på mindre enn to uker hadde gruppen innkassert over

tjue sjekker. Banken klarte å koble disse transaksjonene fordi beløpene, som var under den obligatoriske rapporteringsgrensen (\$10,000 i USA, 100.000 kroner i Norge) var omtrent den samme, noe som indikerte at det opprinnelige beløpet var, mest sannsynlig, i en annen valuta. Det var kun valutakursen som forårsaket de små endringene i beløpene. Men det var ikke bare beløpene som virket rare for banken, atferden til gruppen var merkelig og noen av de involverte kom samtidig til banken, men stilte seg i forskjellige køer, for å sikre at de ikke gikk til den samme ansatte. Banken oppdaget også at de involverte kom i samme bil, og reiste i samme bil, men hadde ikke kontakt mens de var i banken. Banken besluttet å informere EFE om sjekkene som ble innløst, og ga merkevare og registreringsnummeret på bilen i tillegg til de finansielle detaljene de hadde om kundene. EFE iverksatte en etterforskning som viste seg å være en stor "smurfe operasjon". Noen i gruppen var slektninger og to av personene hadde vært rapportert til EFE fra før av to andre banker. Hele gruppen ble anklaget for narkotikahandel og hvitvasking av penger (Økokrim Hvitvaskingsteamet, 2005).

Dette caset viser viktigheten av å lære opp de ansatte til å være på vakt etter mistenkelig adferd, og hvor viktig det er å melde fra om mistenkelige transaksjoner. I dette caset var det flere indikatorer som vakte mistanke hos de bankansatte. Blant annet var det gjentatte transaksjoner under den definerte beløpsgrensen som utløser rapporteringsplikt. Merkelig adferd og defensiv holdning til utspørring, og ulogisk forretningsaktivitet.

4. Omfang av økonomisk kriminalitet i Norge

Det kriminelle nettverket i Norge genererer mye kontanter og den svarte økonomien omfatter store summer. På landsbasis utgjør økonomisk kriminalitet gjennomgående omkring 2 % av samtlige anmeldte lovbrudd. I 2005 ble det anmeldt 8097 lovbrudd som omfattet økonomisk kriminalitet, og lovbrudd i denne kategorien har vært relativt stabil de siste årene. En undersøkelse blant 2000 virksomheter foretatt av SSB, viser at ca. hver femte virksomhet var offer for økonomisk kriminalitet i 2003. Mange av disse bedriftene har vært ute for flere, og enkelte for svært mange, økonomiske lovbrudd (Justis- og Politidepartementet, 2011). Undersøkelsen i 2008 viste at færre norske virksomheter rapporterte at de var utsatt for en eller flere former for økonomisk kriminalitet enn i 2003. Denne nedgangen kan skyldes en reell reduksjon i den økonomiske kriminaliteten, eller at bedriftene lettere oppfattet slike handlinger som lovbrudd i 2003 enn i 2008 (SSB, 2010). Undersøkelser gjort av SSB viser at det er spesielt handels-, hotell- og restaurantnæringen som er utsatt for økonomisk lovbrudd. Her har cirka 28 % av virksomhetene opplevd å bli utsatt for økonomiske lovbrudd. I tillegg er det også de største virksomhetene som har vært mest utsatt, dette kan være fordi at store virksomheter har større virkefelt, og dermed er mer eksponert. Jo større virksomheten er, jo flere relasjoner, og jo flere transaksjoner vil man være involvert i. De store bedriftene vil også ha flere ansatte som kan begå bedrageri, underslag og utroskap (Justis- og Politidepartementet, 2011). PricewaterhouseCoopers AS (PwC) gjorde en undersøkelse som viste at hver fjerde norske bedrift ble utsatt for økonomisk kriminalitet i 2009. Tapene var i enkelte tilfeller på mange millioner kroner. En av konklusjonene i undersøkelsen er at økonomisk kriminalitet utgjør en økt trussel i økonomiske krisetider ("Flere bedrifter blir svindlet," 2009).

Ingen har egentlig oversikt over hvor stor den svarte økonomien i Norge egentlig er, men beregninger gjort for OECD viser at den kan være tre ganger større enn tidligere antatt. Tidligere har man anslått at den svarte økonomien har vært cirka fem prosent av bruttonasjonalprodukt (BNP) som tilsvarer cirka 115 milliarder kroner. Nå viser nye undersøkelser at den kanskje tilsvarer så mye som 15 prosent av BNP. Med en BNP på 2401 milliarder kroner tilgjør dette mer enn 360 milliarder kroner. Dette plasserer Norge på 7. plass blant de 21 OECD-landene. Mens Norge har en svart økonomi på 15,4 prosent, har

USA en svart økonomi på 7,8 prosent. Det er professor Friedrich Schneider ved Johannes Kepler – universitetet i Linz i Østerrike som har gjort beregningene for OECD. Han sier at de store tallene for Norge kan ha sammenheng med det politiske systemet i Norge, der sosial sikkerhet er høyt prioritert. Det innebærer høye skatter og avgifter som kan være fristende å unndra. En annen grunn for de store tallene er det høye lønnsnivået på arbeidskraften i Norge, og de fristelsene dette innebærer ved å omgå kostnader. Han mener løsningen for å redusere den svarte økonomien i Norge er å senke skattenivået og skape initiativ til å jobbe mer i den offisielle økonomien (Thorenfeldt, 2010).

Politiets opplysninger tyder på at kompleksiteten i den økonomiske kriminaliteten øker. Kriminelle gjør blant annet mer bruk av informasjonsteknologi og etablerer sofistikerte selskapsstrukturer. Økonomisk kriminalitet foregår i økende grad i organiserte former og med sterk grad i internasjonalisering, og inngår ofte som ledd i grov profittmotivert kriminalitet som omfattende og organisert smugling av ulovlige og lovlige varer, ran og grove tyverier mv. Økonomisk kriminaliteten er en vedvarende trussel som stiller hele samfunnet overfor store utfordringer, både for enkeltpersoner og for næringslivet. Det er derfor viktig å ha et oversiktlig og tilgjengelig lovverk som bekjemper og forebygger økonomisk og organisert kriminalitet (Justis- og Politidepartementet, 2011).

Tabell 4.1 Antall anmeldte lovbrudd knyttet til heleri og hvitvasking

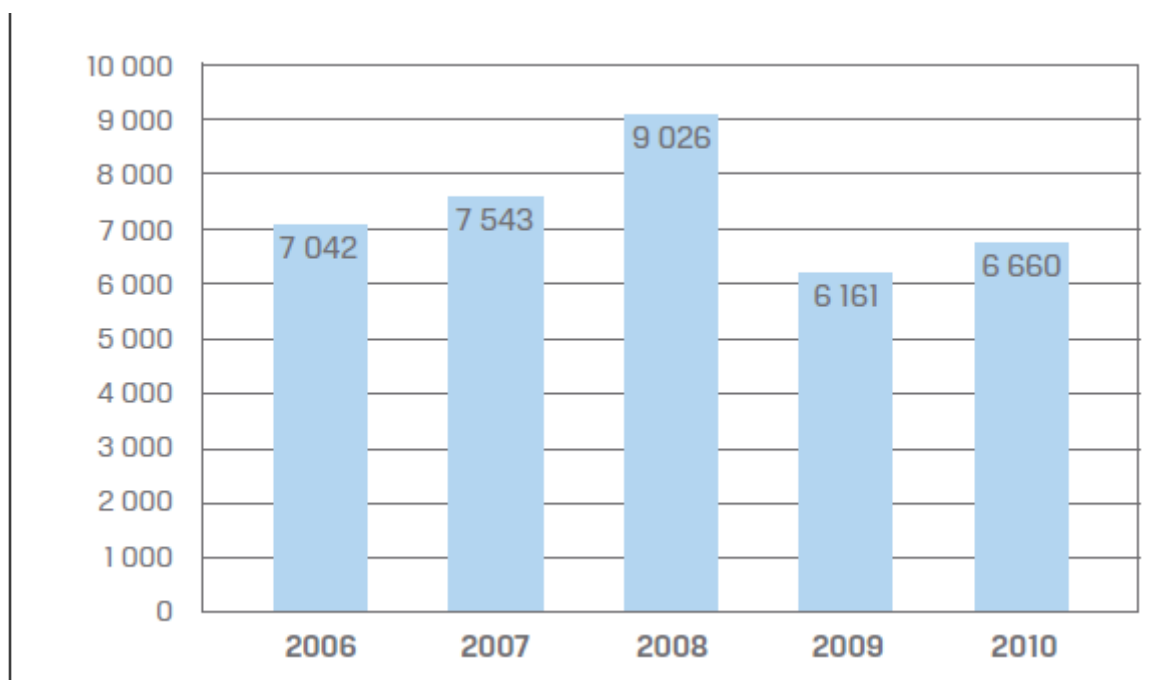
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Heleri og hvitvasking	145	216	343	586	616	636	525	448

Statistikken er utarbeidet av Statistisk sentralbyrå

Heleri og hvitvasking regnes som selvstendige lovbrudd selv om de naturlig henger sammen med primærlovbrudd der utbyttet er generert. Det har i de siste årene blitt rettet økt oppmerksomhet mot heleri og hvitvasking, noe som også gjenspeiles i antallet anmeldelser, som har hatt en jevn økning i hele perioden fra ca 150 saker i 2000 til rundt 650 saker i 2005. Det har imidlertid vært en nedgang til 448 registrerte saker i 2007. Det kan ses som et paradoks at det av de totalt ca. 400 000 lovbruddene som ble anmeldt i Norge i 2007 (der en

vesentlig andel antas å være profittmotivert kriminalitet), er det kun anmeldt 448 forhold for hvitvasking av kriminelt anskaffede penger i og med at økonomisk gevinst er en drivkraft for mye kriminalitet. Økonomisk- og annen type kriminalitet må ses i sammenheng (Økokrim, 2009).

Tabell 4.2 Mottatte MT- rapporter

I 2010 mottok EFE 6660 MT- rapporter, det er en oppgang på cirka 10 prosent fra 2009. Banksektoren står for den største økningen i antall MT- rapporter, fra 2176 i 2009 til 2618 i 2010. EFE skriver i årsrapporten sin at økningen i antall rapporter er positiv, men også forventet, i og med at den nye hvitvaskingsloven burde være godt kjent. Institusjonene har også blitt flinkere til å utnytte ressursene mer på operativt hvitvaskingsarbeid enn på opplæring. På seks år har antall rapporterte saker til politiet økt med 6500 til 7500 i 2007. Økokrim mener at denne økningen skyldes den nye hvitvaskingsloven med utvidet kontroll og rapporteringsplikt som ble innført i 2009, og ikke nødvendigvis at det forekommer mer hvitvasking nå enn tidligere. Betalingsformidling er en bransje som er særlig sårbar for hvitvasking og det er ofte tett sammenheng mellom rapportene fra betalingsformidlerne og interessante objekter fra politiet. Rapportering til Økokrim er ujevn mellom bransjene.

Kvaliteten varierer mellom bransjene, innenfor bransjene og i enkelte tilfeller og mellom rapporter fra den samme rapporteringspliktige institusjonen. Antihvitvaskingssystemet overvåker alle transaksjoner i bankene og varsler for eksempel unormale bevegelsesmønstre eller enkelttransaksjoner. Deretter er det personer med dette ansvaret i bankene som kvalitetssikrer sakene som er varslet og gjør en ny manuell vurdering om det skal sendes til politiet. Derfor er det ofte basert på skjønn om en skal rapportere til Økokrim, og de ulike rapporteringspliktige har ulike forutsetninger for å kjenne sine kunder og vurdere mistanke. Det er derfor naturlig at innholdet i MT- rapportene varierer (Økokrim, 2010).

5. Lover og regler

5.1 Norsk regelverk

LOV 2009-03-06 nr 11: Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvitvaskingsloven)

§ 1. Lovens formål

Lovens formål er å forebygge og avdekke transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller med tilknytning til terrorhandlinger.

Den 26. oktober 2005 vedtok EU et tredje hvitvaskingsdirektiv 2005/60/EF om forebyggende tiltak mot bruk av det finansielle system til hvitvasking av penger og finansiering av terrorisme. Det tredje direktivet er dels en revisjon og dels en videreutvikling av de tidligere direktivene 91/308/EØF (første hvitvaskingsdirektiv) og endringsdirektiv 2001/97/EF (annet hvitvaskingsdirektiv). I forbindelse med implementering av EUs tredje hvitvaskingsdirektiv har det kommet en ny hvitvaskingslov med tilhørende forskrift om tiltak mot hvitvasking og finansiering av terrorisme som tredde i kraft den 15. april 2009 (Finansdepartementet, 2009).

De viktigste elementene ble videreført:

- Rapporteringspliktige skal identifisere kunder på grunnlag av gyldig legitimasjon
- Undersøkelsesplikt ved mistanke om at transaksjonen har tilknytning til hvitvasking og terrorfinansiering
- Rapporteringsplikt til Økokrim dersom mistanken ikke kan avkreftes (Hvitvasking.no)

Ønsket med den nye loven er å hindre at utbytte fra kriminelle handlinger blir omgjort til legale midler. Ofte blir dette gjort gjennom det formelle banksystemet, men det blir også gjort ved smugling av kontanter, eller kontantkjøp av fast eiendom eller andre verdifulle gjenstander. Loven medfører en rekke forpliktelser som rapporteringspliktige er pålagt å etterleve. De mest sentrale plikter i henhold til loven er identitetskontroll, registrering og

oppbevaring av opplysninger, undersøkelses- og rapporteringsplikt og interne kontroll- og kommunikasjonsrutiner (Finanstilsynet, 2009a).

Forarbeidet til hvitvaskingsloven viser at regelverket også skal ivareta andre hensyn. For å øke muligheten til å avdekke den kriminelle handlingen utbyttet er generert fra skal reglene bidra til oppsporing av midlenes opprinnelse. Slik vil det bli lettere å finne ut hvem som står bak de straffbare handlingene. Reglene skal også bidra til å hindre at pengene blir brukt til finansiering av terrorhandlinger. Utviklingen den siste tiden har vist at de kriminelle i større grad enn tidligere benytter virksomheter utenfor den finansielle sektor til hvitvasking. Når virksomheter benyttes som ledd i hvitvasking av utbytte, er det fare for skadevirkninger på virksomheten som fare for tap av renommé, troverdighet, tillit og penger. Det er derfor viktig at lovverket også beskytter finansinstitusjoner og andre virksomheter mot å bli utnyttet av kriminelle (Berg, 2007).

5.2 Ny hvitvaskingslov

Ny hvitvaskingslov tredde i kraft den 15. april 2009. Loven medfører en rekke forpliktelser som rapporteringspliktige er pålagt å etterleve.

De mest sentrale plikter i henhold til loven er:

- Identitetskontroll
- Registrering og oppbevaring av opplysninger
- Undersøkelses- og rapporteringsplikt
- Interne kontroll- og kommunikasjonsrutiner

5.2.1 Identitetskontroll

Ved etablering av kundeforhold skal rapporteringspliktige kreve gyldig legitimasjon av kunden. Dette kan for eksempel være ved opprettelse av konto, utstedelse av betalingskort, eller når rapporteringspliktige påtar seg et oppdrag. Som gyldig legitimasjon regnes alltid fysisk legitimasjon. Og kontrollen skal skje ved kundens personlige fremmøte. Dersom dette ikke er mulig kan det gjøres unntak fra kravet så fremt betryggende identitetskontroll likevel

kan finne sted. Hvitvaskingslovens forskrift stiller en rekke krav til legitimasjonsdokumentene. Dokumentene skal inneholde fullt navn, navnetrekk, foto og fødselsnummer eller evt. D- nummer. Personer som ikke har norsk fødselsnummer eller D-nummer skal fremlegge legitimasjon som inneholder fullt navn, fødselsdato, fødested, kjønn, statsborgerskap og fast adresse. Kundeforhold kan likevel etableres dersom kunden ikke kan fremlegge legitimasjon dersom rapporteringspliktige er sikker på kundens identitet. Opplysninger kan da innhentes og registreres etter lovens § 6. Dette unntaket gjelder ikke for personer som foretar hyppige og store transaksjoner (Hvitvasking.no, 2007b).

Det gjøres unntak fra legitimasjonsplikten dersom kunden er en finansinstitusjon, verdipapirforetak eller forvaltningsselskap for verdipapirfond. Det samme gjelder for slike utenlandske foretak underlagt tilsvarende regelverk som oppfyller legitimasjonskrav i henhold til direktiv 2001/97/EF, og som i tillegg er underlagt tilsynsordningen av EØS-standard (Hvitvasking.no, 2007b).

Kjenn din kunde

Foretak skal gjennomføre kundekontroll etter "kjenn din kunde"- prinsippet. Kjenn din kunde er et sentralt virkemiddel i kamp mot hvitvasking. Kravet sier at en person eller et selskap som mottar eller formidler betaling er forpliktet til å vurdere om midlene kan stamme fra ulovlig virksomhet. Hvis det er mistanke om at midlene stammer fra ulovligheter, skal det meldes fra til relevante myndigheter (Utenriksdepartementet, 2009).

Sentrale elementer i gjeldende hvitvaskingslov videreføres samtidig som loven innebærer en rekke nye krav og virkemidler for å motvirke hvitvasking. Sentrale endringer i ny lov og forskrift er "Customer due diligence", som er prinsippet om risikobasert kundekontroll. Ved risikobasert kundekontroll menes det at hver enkelt kunde, både nye kundeforhold og eksisterende kundeforhold, skal klassifiseres i en risikonivågruppe (Aksland, 2010). Ifølge hvitvaskingslovens § 7 skal kundekontrollen bestå i å registrere nærmere bestemte opplysninger, å få identiteten til kunden og eventuelle reelle rettighetshavere bekreftet samt å innhente opplysninger om kundeforholdets formål og tilsiktede art. De tre ulike kontrollnivå er forenklet, standard og forsterket kontrolltiltak. De som havner under nivået forenklet er dem som i praksis ikke kan opptre under falskt identitet, dette kan for eksempel være et børsnotertselskap, en finansinstitusjon eller verdipapirforetak. Allikevel vil det også

på dette nivået være pliktig at man skal foreta en kundekontroll dersom mistanke om hvitvasking eller lignende dukker opp. Kontrollnivået standard inneholder de som havner i situasjoner som normalt ikke innebærer noe trussel for dem selv eller riket, for eksempel en student, eller en familiemor. Nivået forsterket er litt mer omfattende. De som man vil klassifisere innenfor dette nivået vil være de som kan havne i situasjoner som innebærer høy risiko for transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller terrorvirksomhet. Disse kan for eksempel være firma som handler med Irak, personer som er politisk eksponert (PEP's) eller de som ofte har store kontantutbetalinger (Aksland, 2010). Her er det også at kjenn-din-kunde prinsippet kommer inn. Kravet sier at en person eller et selskap som mottar eller formidler betaling er forpliktet til å vurdere om midlene kan stamme fra ulovlig virksomhet (Utenriksdepartementet, 2009). Dette innebærer at ved etablering av kundeforhold skal den rapporteringspliktige kreve gyldig legitimasjon av den eller de som er gitt disposisjonsrett av for eksempel en konto som blir opprettet. Den rapporteringspliktige skal også kunne kartlegge kundeforholdets formål og tilsiktede art, men det mest sentrale ved kjenn-din-kunde prinsippet er kravet om at institusjoner og personer skal identifisere kunder og bekrefte kundenes identitet (Aksland, 2010).

5.2.2 Registrering og oppbevaring av opplysninger

Rapporteringspliktige skal registrere kundeopplysninger og oppbevare disse opplysningene forsvarlig i fem år ved opprettelse av kundeforhold. Fullt navn eller firma, personnummer, organisasjonsnummer, D-nummer eller annen entydig identitetskode, fast adresse og referanse til legitimasjon som har støttet identitetskontrollen er de opplysningene som skal registreres. Dokumentene skal oppbevares i fem år etter at kundeforholdet er avsluttet eller transaksjonen er gjennomført. Opplysningene og dokumentene skal videre slettes innen ett år etter at oppbevaringsplikten opphører (Hvitvasking.no, 2007d).

5.2.3 Undersøkelles- og rapporteringsplikt

Når det oppstår mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av straffbar handling har den rapporteringspliktige etter hvitvaskingsloven § 17 første ledd plikt til å gjøre selvstendig undersøkelse, men bestemmelsen angir ikke hva slags undersøkelse som skal foretas. I de fleste tilfeller vil det være tilstrekkelig å foreta en nærmere vurdering av det materialet som foreligger i sakens anledning. Man kan også undersøke dokumenter og

opplysninger som har blitt innhentet i forbindelse med tidligere saker dersom man allerede har kjennskap til kunden. Dersom man klarer å stille spørsmål direkte til kunden uten at det er risiko for at kunden forstår sammenhengen kan man benytte denne metoden, eller man kan innhente opplysninger ved å stille spørsmål til tredjemann dersom det kan skje uten brudd på taushetsplikten. Åpne kilder kan også benyttes, for eksempel offentlig tilgjengelige registre, aviser, internett, mv. (Hvitvasking.no, 2007e).

Finanstilsynet angir følgende generelle momenter som kan gi grunnlag for slik mistanke om hvitvasking:

- Transaksjonen mangler et legitimt formål. Eksempel vil være der transaksjoner uten forklarlig grunn går frem og tilbake mellom flere institusjoner.
- Transaksjonen er usedvanlig stor eller kompleks, uvanlig i forhold til kundens kjente transaksjonsmønster, eller der bruksratioen er svært høy, også etter alminnelige standarder
- Transaksjonen går til eller fra utenlandske stater som ikke har gode hvitvaskingsbestemmelser, særlig "skatteparadiser" med strenge sekretessebestemmelser og regler om skattefrihet.
- Større kontantnedbetalinger

Alle opplysninger om den aktuelle transaksjonen og de forhold som har medført mistanke rapporteres til Økokrim dersom undersøkelsene ikke bidrar til å avkrefte mistanken. Kunden eller tredjeperson skal ikke gjøres kjent med at det er blitt oversendt opplysninger til Økokrim (Hvitvasking.no, 2007e).

Det følger av hvitvaskingslovens § 16 første ledd at rapporteringspliktige som forsettlig overtrer eller medvirker til overtredelse av denne lov eller forskrifter gitt i medhold av loven straffes med bøter. I annet ledd fremgår det at fengsel inntil 1 år kan anvendes ved særlig skjerpene omstendigheter (Finansdepartementet, 2006).

Løpende oppfølging av kundeforhold

Et av de nye prinsippene i hvitvaskingsloven inneholder krav om tilstrekkelig kundekontroll og løpende oppfølging av kundeforholdet. Dette innebærer at den rapporteringspliktige har plikt til å foreta løpende oppfølging av eksisterende kundeforhold, og herunder påse at transaksjoner som den rapporteringspliktige blir kjent med er i samsvar med det kunden tidligere har fortalt og dens virksomhet. Slik skal den rapporteringspliktige lettere kunne oppdatere opplysninger og dokumentasjon om kunden (Finanstilsynet, 2009b). Eksempel på kontroll som man kan utføre kan være; kontrollere at de reelle rettighetshaverne er de samme, er omsetningen i henhold til regnskapet? Sjekke at det er samsvar mellom det kunden har sagt han skal gjøre og det han faktisk gjør, og sjekke om det er transaksjoner som avviker fra mønsteret. Dersom man finner avvik eller mistenkeligheter vil man måtte foreta en undersøkelsesplikt og eventuelt rapportere det videre til Økokrim (Aksland, 2010). Det er her den rapporteringspliktige må kunne påvise overfor tilsynsmyndighetene at den operasjonelle risikoen, som hvitvasking innebærer, er vurdert og tatt hensyn til ved intensiteten av kundekontrolltiltakene, jf. hvitvaskingslovens § 5 annet ledd. Det vil være brudd på de grunnleggende forutsetningene av regelverket dersom den rapporteringspliktige ikke kan påvise organiseringen av tiltak mot hvitvasking (Finanstilsynet, 2009b).

Rapportering til ØKOKRIM

Formålet med rapporteringsplikten er å hindre at finansinstitusjoner og andre rapporteringspliktige misbrukes i hvitvaskingssammenheng og å gjøre det enklere å avdekke profittmotivert kriminalitet. Det skal alltid rapporteres dersom det oppstår mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av en straffbar handling, og det skal foretas undersøkelser for å få bekreftet eller avkreftet mistanken. Når det skal rapporteres skal rapporten inneholde utfyllende opplysninger om grunnlaget for mistanken, om undersøkelsene og transaksjonene i tillegg til personalia og kundeforhold for den eller de som det rapporteres på. Rapporter om mistenkelige transaksjoner (MTR) sendes alltid elektronisk (Hvitvasking.no, 2009).

5.2.4 Interne kontroll- og kommunikasjonsrutiner

Det skal etableres interne kontroll- og kommunikasjonsrutiner for de som er rapporteringspliktige. Rutinene skal sikre oppfyllelse av pliktene og bestemmelsene i henhold til loven. Loven sier blant annet at rutinene skal være skriftlige og fastsatt på øverste nivå hos den rapporteringspliktige. Det skal gjennomføres opplæringsprogrammer og oppfølging for ansatte og andre personer som utfører oppgaver til oppfyllelse av plikter etter loven. En utpekt person i ledelsen skal ha et særskilt ansvar for oppfølging av rutinene (Hvitvasking.no, 2007c).

5.3 Internasjonalt regelverk

Bekjempelse av hvitvasking er et relativt nytt samarbeidsområde i internasjonal sammenheng, og utfordringene som oppstår når pengespor krysser landegrenser forklarer hvorfor internasjonalt politisamarbeid er avgjørende i kampen mot hvitvasking og terrorfinansiering. Bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering er høyt prioritert internasjonalt, og Finanstilsynet og Økokrim ved Enheten for finansiell etterretning (EFE) deltar i en rekke internasjonale fora som jobber med disse temaene. De mest sentrale organer innenfor dette området er Wienkonvensjonen, Basel-utvalget, Palermokonvensjonen, FATF, Egmont Group, EU og INTERPOL (Finanstilsynet, 2011).

Wienkonvensjonen trådte i kraft i desember 1988 og markerte startskuddet for internasjonal tiltak mot hvitvasking. Konvensjonen var utformet for å bekjempe hvitvasking av penger fra narkotikahandel. Landene som signerte konvensjonen var enige om at hvitvasking måtte kriminaliseres, internasjonalt samarbeid måtte styrkes, og det måtte vedtas lover for å lette sporing, beslag og inndragning av svarte penger. **Basel utvalget** består av representanter fra sentralbankene og tilsynsmyndigheter fra G10 – landene. For å fronte misbruk av finansinstitusjoner i hvitvaskingsøyemed utstedte Basel-komiteen for banktilsyn erklæringen "statement of principles on the prevention of criminal use of the banking system for the purpose of money laundering" i desember 1988. Behovet for preventiv regulering av banksektoren ved å gjennomføre regler for kundeidentifisering, mistenkelige transaksjoner og oppbevaring av transaksjonsopplysninger blir fremhevet i Basel utvalget. Deltakerne i **Palermokonvensjonen** forplikter seg til å oppta fire

lovovertrедelser i sine nasjonale lovverk; hvitvasking, deltagelse i en organisert kriminell gruppe, korrupsjon og hindring av etterforskning og rettsforfølgelse. Motivene bak konvensjonen er økt internasjonalt samarbeid på vedrørende utlevering, juridisk bistand, overføring av straffesaker og felles etterforskning. Bakgrunnen for at Norge ble medlem av Palermokonvensjonen og signerte FNs "convention against transnational organized crime" i desember 2000 var erkjennelse av at globalisering av økonomien og utviklingen innen transport og kommunikasjonsteknologi ikke bare har skapt store muligheter sosialt og økonomisk, men det har også skapt store muligheter for organisert kriminalitet (Finanstilsynet, 2007). Økokrim og finanstilsynet er representert i den norske **FATF**-delegasjonen som ellers består av representanter fra Justisdepartementet, Finansdepartementet og Politidirektoratet. For å imøtekomme økt internasjonal bekymring i forbindelse med misbruk av finanssystemet i hvitvaskingsammenheng ble Financial Action Task Force (FATF) etablert av G7-landene i 1989. FATF setter internasjonale standarder for bekjempelse av hvitvasking og terrorfinansiering og består av 34 medlemmer. FATF jobber for å fremme implementering av nasjonal lovgivning både i medlemslandene og i andre land, og målet er å bidra til å avdekke og inndra svarte penger samt å erstatte finansiell diskresjon med gjennomsiktighet. Etter 11. september 2001 utvidet FATF sitt mandat til også å omfatte finansiering av terrorisme (Økokrim, 2007b).

Hvitvasking.no har kort oppsummert de 40 anbefalingene til FATF slik:

- Kriminalisere hvitvasking og vedta lover for å inndra utbytte av straffbar handling
- Opprette regler for kundeidentifisering og oppbevaring av opplysninger hos finansinstitusjoner og rette spesiell oppmerksomhet mot ny teknologi som understøtter anonymitet
- Kreve at mistenkelige transaksjoner rapporteres til myndighetene
- Sørge for forsvarlig kontroll og tilsyn med finansinstitusjoner
- Sette forhåndsbetingelse for å bidra til effektivt internasjonalt samarbeid

FATFs anbefalinger oppfordrer alle lands regjeringer til å opprette Financial Intelligence Units (FIU) for å føre tilsyn med transaksjoner. Enheten for finansiell etterretning (EFE) ved

Økokrim er Norges FIU. Denne enheten mottar, analyserer og videreformidler rapporter om mistenkelige transaksjoner i henhold til regelverket. Formålet med dette er å sørge for effektiv utveksling av etterretningsinformasjon mellom finansinstitusjoner og politi- og påtalemyndigheter. Implementering og overholdelse av anbefalingene sikres ved å føre tilsyn med de enkelte landene og ved å tilby teknisk assistanse blant annet i form av rådgivning på lovfronten, og ved at det kontinuerlig foretas gjensidig evaluering av medlemslandenes tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering. **Egmontgruppen** er et uformelt samarbeid for myndigheter som fokuserer på hvitvasking. Det ble opprettet i 1995 etter initiativ fra Belgia og USA som et nettverk av FIU'er. Kjernen i samarbeidet går på utveksling og publisering av eksempelsamlinger på hvitvaskingsmetoder som FIU'er fra ulike land har vært involvert i, samt utveksle erfaring av nye hvitvaskingstrender og ny teknologi som er sårbar i hvitvaskingssammenheng. Intensjonen bak denne formen for samarbeid er blant annet å følge med på og spre kunnskap om nye former for hvitvasking (Økokrim, 2007a). I henhold til EØS- avtalen er Norge forpliktet til å innføre EUs vedtak/direktiver. Norges samarbeid med EU på dette området begynte med at Norge påtok seg en folkerettslig forpliktelse til å etterleve Europarådets konvensjon om hvitvasking, oppsporing, beslag og inndragning av utbytte av straffbare handlinger av 8. november 1990 (Hvitvasking.no). Det er reglene i EUs hvitvaskingsdirektiv som har gitt grunnlag for reglene i dagens hvitvaskingslov. **INTERPOL** har fokus på hvitvasking og terrorfinansiering, og norsk politi er representert ved EFE i en arbeidsgruppe på dette området. INTERPOL er verdens største internasjonale politiorganisasjon, og arbeider med tilrettelegging av politisamarbeid på tvers av landegrensene. Arbeidsgruppen som er etablert av INTERPOL har som oppgave å være med på å utvikle og gjennomføre INTERPOLs arbeid rundt hvitvasking og finansiering av terrorisme. De viktigste oppgavene til arbeidsgruppen er å bidra til økt kompetanse, tilrettelegge for tverrfaglig forståelse og kommunikasjon mellom de forskjellige aktørene og videreutvikle og sikre en god flyt av etterretningsinformasjon mellom de respektive lands politienheter (Økokrim, 2007c).

6. Myndighetstiltak

I tillegg til implementering av ny hvitvaskingslov og internasjonalt samarbeid har ulike tiltak for bekjempelse av hvitvasking blitt foreslått og vurdert av myndighetene. Noen tiltak har blitt innført, noen har ikke. Et av tiltakene er at kunden kan bli gjort medansvarlig dersom selger unndrar skatt og kjøpesummen overstiger 10.000 kroner. Som et ledd i forebygging av økonomisk kriminalitet har det også blitt foreslått å fjerne tusenlappen. Et tiltak som enkelte mener vil ha negativ effekt i kampen mot hvitvasking er at revisjonsplikten har blitt fjernet for små aksjeselskap.

Ansvarliggjøring av oppdragsgivere

Den som kjøper tjenesten skal kunne bli ansvarlig for skatt og merverdiavgift som selgeren har unndratt dersom kjøpesummen overstiger 10.000 kroner og kjøperen har betalt med kontanter. Ansvar kan også gjøres gjeldende ved kjøp av varer sammen med tjenester, men ikke ved rene varekjøp. Det betyr at du risikerer å måtte betale skatt og avgift som den næringsdrivende skulle betalt. Regelverket sier at du er ansvarlig selv om du ikke visste at den du kjøpte tjenesten av hadde til hensikt å unndra skatt. Altså kan du bli stilt til ansvar selv om du med de beste hensikter har bedt om kvittering for arbeidet. Du har medansvar når du som privatperson kjøper tjenesten av en næringsdrivende, den næringsdrivende unndrar skatt, trygdeavgift og merverdiavgift, eller du betaler mer enn 10 000 kroner i kontanter direkte til selger. Kjøperen vil alltid kunne fri seg fra et mulig ansvar ved å betale via bank. Den nye regelen tredde i kraft 1. januar 2011 og begrunnelsen bak avgjørelsen for å innføre strengere regler er for å innskrenke handlingsrommet for de useriøse aktørene i markedet og hindre svart arbeid ved å redusere bruken av kontanter og gjøre transaksjoner sporbare gjennom bank. Dette tiltaket vil redusere behovet for store sedler (Skatteetaten, 2010).

Fjerning av tusenlappen

I 2008 begynte diskusjonen om å fjerne tusenlappen som et ledd i forebygging av økonomisk kriminalitet. Skattekrimsjef Jan-Egil Kristiansen, er blant dem som foreslår nye tiltak som kan hindre svart omsetning. Han ville ha strengere krav til kontantomsetning og kasseapparater ved å forby bruk av kontanter mellom næringsdrivende, fjerne tusenlappen og dermed

tvinge folk til å bruke kort for å forebygge økonomisk kriminalitet. Det ble foreslått forbud mot bruk av kontanter i transaksjoner mellom næringsdrivende for beløp mellom 5.000 og 10.000 kroner og oppover samt fjerning av tusenlappen. Arbeidet med å revidere regjeringens handlingsplan mot økonomisk kriminalitet er i gang, og forslag til nye regler, nye rapporteringsplikter og skjerpet kontroll er begynt å komme inn til Justisdepartementet. Han har også foreslått økt kontroll med valuta ut og inn av landet og revisjonsplikt for norskregistrerte utenlandske foretak, såkalte NUF-selskap (NTB, 2008).

I år (2011) ble det bestemt at tusenlappen ikke skal fjernes. Dagens Næringsliv skrev den 9. februar 2011 at Norges Bank forsvarer tusenlappen, og at de frykter at Norge vil miste sin andel i den svarte økonomien dersom tusenlappen fjernes. Årsaken til forslaget for å fjerne tusenlappen er at Økokrim tror at seddelen brukes mye av kriminelle som betaling i svarte oppgjør, narkotikaomsetning og valutasmugling. Men Norges Bank advarer mot at Norge vil miste sin andel i den svarte økonomien dersom seddelen blir tatt ut av omløp. Norges Bank skriver i sin begrunnelse blant annet: *"Alternativt vil kriminelle kunne nytte høyvalører fra andre land, som for eksempel euro. Euro er lett tilgjengelig, og økt bruk av euro til verdioppbevaring eller ved kriminell aktivitet på bekostning av norske kroner vil representere en formuesoverføring fra Norge til europeiske land. Den kostnaden kan i tilfelle bli betydelig dersom tusenkronervaløren tas ut av vår seddelrekke."*

En undersøkelse Norges bank gjorde i 2001, viste at så mye som sju av ti tusenlapper som er i omløp, brukes i skatteunndragelse og kriminell aktivitet (NTB, 2011).

Revisjonsplikten fjernes

Regjeringen har bestemt seg for å fjerne revisjonsplikten for 136 000 småbedrifter som har en omsetning som er lavere enn 5 millioner. Totalt vil disse bedriftene spare opp mot 2 milliarder kroner årlig. Vibeke Hammer Madsen, administrerende direktør i HSH - Hovedorganisasjonen for handel og tjenester, sier at revisjonsplikten har skapt unødvendige økonomiske og administrative kostnader for mange, men frykter ikke at fjerning av revisjonsplikten for små aksjeselskaper vil føre til flere økonomiske lovbrudd. HSH argumenterer med at revisjonen i seg selv ikke er en kostnadseffektiv skattekontroll, og de mener at skatteetaten blant annet gjennom hyppigere og mer målrettet bokettesyn kan avsløre de som prøver å jukse (HSH, 2010).

Forslaget fritar aksjeselskaper fra revisjonsplikt dersom følgende kumulative krav oppfylles:

1) årlige driftsinntekter mindre enn fem millioner kroner 2) balansesum mindre enn 20 millioner kroner, og 3) gjennomsnittlig antall ansatte som ikke overstiger ti årsverk. Størrelsen på driftsinntektene skal beregnes eksklusiv merverdiavgift (HSH, 2010).

Økokrim har påpekt at en må regne med flere økonomiske lovbrudd som svik og svindel med statlige subsidier nå som revisjonsplikten er avskaffet. De peker spesielt på at hvitvasking av svarte inntekter kan øke. Selv om kostnadene til slike lovbrudd kan være betydelige, er det forbundet med meget stor usikkerhet å beregne de samfunnsøkonomiske kostnadene.

Argumentet for å fjerne revisjonsplikten er at revisors rolle ikke er direkte innrettet mot å avdekke om noen har gjort underslag, i så fall ville det krevd en vesentlig økning i revisjonsinnsatsen hos alle selskaper og nytten av å innrette revisjonen på en slik måte vil ikke stå i forhold til kostnadene. Det kan ha en forebyggende effekt på personer som kan tenkes å utføre økonomisk kriminalitet at det faktisk er noen som skal kontrollere selskapets økonomi og transaksjoner (econ, 2007).

7. Implementering av hvitvaskingsloven i norsk bank

I perioden fra 24. februar 2010 til 22. april 2010 gjennomførte Finanstilsynet stedlige tilsyn i et utvalg av finansinstitusjoner vedrørende gjennomføring av lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvitvaskingsloven) av 6. mars 2009 nr. 11 med tilhørende forskrift. Utvalget omfattet 4 banker, 4 finansieringsselskaper og 2 filialer av utenlandske banker. Gjeldende hvitvaskingslov, som bygger på EUs tredje hvitvaskingsdirektiv, innebærer at plikten til å foreta kundekontroll går vesentlig lenger enn identitetskontrollen i det tidligere hvitvaskingsregelverket (Iversen, 2010).

Da Finanstilsynet sjekket om et utvalg finansinstitusjoner oppfylte kravene i den nye hvitvaskingsloven fant de betydelige forbedringsmuligheter. Blant andre ble DnB NOR, Nordea og Handelsbanken sjekket. I følge Erik Lind Iversen, fungerende avdelingsleder i Finanstilsynet, fant de relativt omfattende svakheter og mangler, blant annet hadde de ikke i tilstrekkelig grad iverksatt tiltak som sikrer at de etterlever de nye bestemmelsene i hvitvaskingsloven (Lovdata.no, 2009). Loven ble i iverksatt mars 2009 og finanstilsynet mener de har kommet for sent i gang. Konsekvensene av manglende oppfølging kan være alvorlig sier finanstilsynet, blant annet er det fullt mulig at de har sluppet gjennom transaksjoner som ikke burde vært sluppet gjennom (Iversen, 2010). I følge loven er bankenes plikt til å foreta kundekontroll betydelig skjerpet og kontrollen som finanstilsynet tok viste at institusjonene spesielt svikter når det kommer til utvidet kontroll av nye kunder. De har heller ikke oppfylt kravene om at kundemassen skal risikovurderes. Stikkprøvene avslørte blant annet at de fleste av institusjonene ikke kunne dokumentere at de hadde sjekket at nye kunder oppga sin reelle identitet. Iversen tror at årsaken til at institusjonene ikke har oppfylt de nye kravene kan være mengden av nye regelverk og lover som skal implementeres i finanssektoren om dagen, og at det er åpenbart at dette regelverket ikke har blitt prioritert høyt nok. Siden det sto såpass dårlig til hos de største institusjonene fant finanstilsynet ut at de måtte lage en oppsummering av funnene og sende det til samtlige banker (Riise, 2010).

I lys av de relativt omfattende svakheter og mangler som ble avdekket i forbindelse med det gjennomførte tematisynet ba finanstilsynet alle institusjoner om å gjennomgå interne systemer og rutiner på dette regelverksområdet for å sikre seg at regelverket etterleveres. Det

ble ikke satt noen konkret frist for selskapene, men det forventes at institusjonen kan dokumentere at det er foretatt utvidet kundekontroll iht. lovens krav av alle kundeforhold etablert fra og med lovens ikrafttredelse 15. april 2009. Det bør også etableres handlingsplaner for hvordan løpende risikobasert oppfølging av samtlige kunder skal gjennomføres. Det er styrets og ledelsens ansvar å påse og sørge for at regelverket til enhver tid etterleves. Etterlevelse av hvitvaskingsregelverket er en kontinuerlig prosess som i tillegg til gode systemer og rutiner krever løpende aktsomhet fra alle medarbeidere i institusjonen. Finanstilsynet vil følge opp dette med løpende stedlig tilsyn med institusjonene (Iversen, 2010).

7.1 Etterlevelse av nytt hvitvaskingsregelverk

Risikoklassifisering av kunder

I henhold til hvitvaskingslovens § 5 skal det foretas en risikobasert kundekontroll, og rapporteringspliktige skal kunne påvise at omfanget av utførte tiltak er tilpasset den aktuelle risikoen for hvitvasking og terrorfinansiering.

Av de ti finansinstitusjonene som ble sjekket, har tre av bankene i utvalget "Privat Banking (PB)" som et forretningsområde. Finanstilsynet viser til anbefalingene i FATF og peker på at PB kunder bør vurderes underlagt forsterket kundekontroll. Inspeksjonen avdekket at angjeldende banker bør innskjerpe interne retningslinjer knyttet til kontrollen av denne kundegruppen, herunder vedta interne retningslinjer om kontroll av midlers opprinnelse. Finanstilsynet skriver videre i rapporten at de vil peke på at det også er bransjer, næringer eller tilsvarende som er/kan være spesielt utsatt for hvitvasking og som derved bør underlegges forsterket kontroll. De anbefaler at slike eksempler fremgår av de interne rutiner som er gitt i henhold til hvitvaskingslovens § 23.

Under tilsynet ble det foretatt stikkprøvekontroll av nye kundeforhold etablert f.o.m. 01.12.2009. Flertallet av institusjonene kunne ikke dokumentere at det var gjennomført risikoklassifisering av de utvalgte nye kundene.

Kundekontroll uten personlig oppmøte

I henhold til hvitvaskingslovens § 7 fjerde ledd kan bekreftelse av en fysisk persons identitet skje uten vedkommendes personlige fremmøte, betinget av at det fremlegges "ytterligere dokumentasjon" som bekrefter vedkommendes identitet.

Rapporten viser at de fleste institusjonene i utvalget hadde utarbeidet interne retningslinjer om forsterket kontroll dersom kundekontrollen skjer uten personlig oppmøte. Kundekontroll uten personlig oppmøte krever alltid "ytterligere dokumentasjon" som bekrefter vedkommendes identitet. Men inspeksjonen viste at flere av institusjonene i begrenset grad ville gjennomføre kundekontroll uten personlig oppmøte.

Identifisering av reelle rettighetshavere

I henhold til hvitvaskingslovens § 8 siste ledd skal institusjonene "registrere opplysninger som entydig identifiserer reelle rettighetshavere". "Reelle rettighetshavere" er definert i lovens § 2 nr. 3. Denne plikten er ikke risikobasert og omfatter således alle kundeforhold med unntak av de som fremgår av den uttømmende opplistingen i hvitvaskingsforskriften § 10 første ledd.

Lovens § 7 nr 3. sier at bekreftelse av identiteten til reelle rettighetshavere skal gjøres risikobasert. Og det fremkommer av stikkprøvekontrollen av et utvalg av nye kundeforhold etablert f.o.m. 01.12.2009 at de fleste institusjonene ikke kunne dokumentere at identiteten til reelle rettighetshavere var bekreftet som del av kontrollen av nye kunder. Undersøkelsen viste også ulike tilnærminger til kravet om registrering av opplysninger om reelle rettighetshavere, og særlig når det gjelder hvilke undersøkelser man må gjøre for å avdekke om det finnes reelle rettighetshavere. Finanstilsynet anbefaler at institusjonene ber kunden gjøre rede for om det finnes reelle rettighetshavere, i tillegg til eventuell annen informasjonsinnhenting. Om nærmere undersøkelser skal utføres, må den rapporteringspliktige avgjøre ut fra en konkret risikovurdering.

Innhenting av opplysninger om "kundeforholdets formål og tilsiktede art"

I henhold til hvitvaskingslovens § 7 første ledd nr. 4 skal kundekontrollen omfatte innhenting av opplysninger om "kundeforholdets formål og tilsiktede art".

Innhenting av opplysninger om kundeformålets formål og tilsiktede art er en helt sentral del av prinsippet om å kjenne sin kunde. Rapporten viser at et fåtall av institusjonene kunne dokumentere at angjeldende opplysninger var innhentet som del av kontrollen av et utvalg av nye kunder. Lovens § 14 om løpende oppfølging av eksisterende kundeforhold viser at registrering av slike opplysninger vil ha en viktig funksjon i forbindelse med den løpende kontrollen med kunden og kundens transaksjoner. Opplysningene skal baseres på informasjon fra kunden og ikke på institusjonens egne antakelser alene.

Løpende oppfølging av eksisterende kundeforhold

I henhold til hvitvaskingslovens § 14 skal rapporteringspliktige på risikobasert grunnlag løpende følge opp eksisterende kundeforhold, herunder påse at transaksjoner som den rapporteringspliktige blir kjent med er i samsvar med den rapporteringspliktiges kjennskap til kunden og dens virksomhet. Rapporteringspliktige skal oppdatere dokumentasjon og opplysninger om kunder.

Et fåtall av institusjonene hadde på inspeksjonstidspunktet vedtatt handlingsplaner for å risikoklassifisere samtlige nye kunder som er etablert etter lovens ikrafttredelse 15. april 2009. Løpende oppfølging av kundeforhold i de aktuelle institusjonene var begrenset til en generell elektronisk overvåkning av transaksjoner i overensstemmelse med tidligere hvitvaskingsregelverk, samt til rutinemessig gjennomgang av bedriftskunders låneengasjement. Institusjonene bør utarbeide handlingsplaner for gjennomføring av risikobasert kundekontroll og av risikobasert løpende oppfølging av eksisterende kunder, inkludert samtlige kundeforhold som er etablert før lovens ikrafttredelse.

Tredjepartskontroll og utkontraktering av kundekontrollen

Hvitvaskingslovens § 11 omhandler kundekontroll utført av tredjeparter.

Inspeksjonene avdekket at flere av gjeldene avtaler, så vel konserninterne avtaler som avtaler med øvrige tredjeparter, henviste til gammelt regelverk. Flertallet av institusjonene i utvalget hadde ikke inngått avtaler om dokumentoppbevaring hos tredjepart.

Interne retningslinjer

I henhold til hvitvaskingslovens § 23 første ledd skal rapporteringspliktige ha forsvarlige interne kontroll- og kommunikasjonsrutiner som sikrer oppfyllelse av plikter etter denne lov.

Institusjonene bør utarbeide retningslinjer som er tilpasset egen virksomhet. Disse retningslinjene bør eksempelvis inneholde en oversikt over bransjer, næringer og konkrete transaksjonstyper som kan innebære høy risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Alle institusjonene hadde på inspeksjonstidspunktet utarbeidet nye retningslinjer for gjennomføring av hvitvaskingsregelverket. På grunn av hvitvaskingsrisiko knyttet til egen virksomhet er det viktig at retningslinjene oppdateres når det vinnes mer erfaring med regelverket.

Opplæring

I henhold til hvitvaskingslovens § 23 tredje ledd pkt 1. skal rapporteringspliktige treffe nødvendige tiltak for å sikre at ansatte og andre personer som utfører oppgaver på vegne av den rapporteringspliktige er kjent med de plikter som påligger den rapporteringspliktige etter denne lov.

Et flertall av institusjonene i utvalget hadde tatt i bruk eksternt utviklet e-læringsprogram som omhandler tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering, herunder nytt regelverk.

Finanstilsynet ba institusjonene påse at nødvendig opplæring om egne retningslinjer og systemløsninger også gjennomføres, samt at eventuelle tredjeparter som utfører kundekontrollen omfattes av institusjonens opplæringsprogram.

Internkontroll

På inspeksjonstidspunktet hadde ingen av institusjonene foretatt kontroll av gjennomføring og etterlevelse av nytt hvitvaskingsregelverk. Det ble avdekket mangler knyttet til legitimasjonskontroll under stikkprøvekontrollen. Kontrollen til etterlevelsen av hvitvaskingsregelverket bør skjerpes og det bør avsettes tilstrekkelig ressurser til dette arbeidet sier Finanstilsynet.

Rapportering/risikovurdering

Det ble avdekket stor variasjon i kvaliteten og omfang av ledelsesrapportering til hvitvaskingstiltak, herunder styrets involvering i hvitvasking som et risikoelement i institusjonene. Manglende etterlevelse av hvitvaskingsregelverket kan også føre til en ikke ubetydelig renommérisiko. Finanstilsynet ba institusjonene vurdere om etterlevelsen av regelverket med tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering bør inngå som et risikoelement i ordinær ledelsesrapportering, herunder risikorapporteringen til styret (Finanstilsynet, 2010).

7.2 Arbeid mot hvitvasking i norsk banknæring

For å kartlegge hvordan bankene ligger an i implementeringa av den nye hvitvaskingsloven har en spørreundersøkelse vært en viktig del av oppgaven. Spørreundersøkelsen ble utført i uke 18, 2011. Bankene som deltok var DnB NOR, Sparebank 1 SR- Bank, Sparebank 1 SMN, Sparebank 1 SNN, Sparebank 1 Hedmark og Bank 1 Oslo. Undersøkelsen inneholdt spørsmål vedrørende implementering av den nye hvitvaskingsloven, hvitvasking som trussel mot virksomheten og litt generelt om hvordan de ulike bankene arbeider mot hvitvasking.

Utfordringer vedrørende implementering av ny hvitvaskingslov

Den nye hvitvaskingsloven har fått forskjellige reaksjoner blant bankene. I undersøkelsen ble de spurt om å karakterisere den nye hvitvaskingsloven. Fem av seks banker mente at den nye loven er en god intensjon fra myndighetene. En bank understrekte at de syntes den er upresist formulert og vanskelig å tolke, mens en annen bank mener at den er bra formulert og lett å forstå. Fem av seks banker synes derimot at det har vært vanskelig og veldig tidkrevende å utvikle metoder og prosedyrer og møte forpliktelsene for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket. Utfordringer som ble nevnt vedrørende implementering av ny hvitvaskingslov har vært:

- Systemtekniske utfordringer
- Mange endringer som må utvikles og programmeres i datasystemet
- Uvissheten om systemene som er utviklet i det hele tatt er gode nok

- Utfordringen med svært mange kunder og svært mange systemer som skal spille sammen

Tilsyn

Av de seks bankene som deltok i spørreundersøkelsen var det kun tre av dem som hadde hatt besøk av Finanstilsynet vedrørende implementering av den nye hvitvaskingsloven. To av bankene svarte at tilsynet fant mangler og svakheter som de må arbeide videre med, mens den tredje banken var usikker på hva Finanstilsynet fant ettersom de ikke hadde sett rapporten enda. (Dette tilsynet var i perioden fra 24. februar 2010 til 22. april 2010(!))

Fem av de seks bankene opplyser at de har hatt besøk av bankens internrevisjon, hvor det ble påpekt mangler og svakheter og foreslått evt. tiltak knyttet til hvitvasking hos alle. Blant annet nevner en bank at det ble påpekt mangelfullt rammeverk, sårbar bemanningen, og fokuset på å opprettholde etterlevelseshgraden må fortsette. En annen bank nevner blant annet sårbarhet i bemanning og at gjennomføring av e-læring må forbedres.

Legitimasjonskontroll

Da finanstilsynet gjennomførte stedlig tilsyn i 2010 viste undersøkelsen betydelige mangler hos enkelte banker når det gjaldt legitimasjonskontrollen. Bankene ble spurt om hva de har gjort for å sikre at legitimasjonskontrollen nå blir riktig utført.

- En av bankene svarte at legitimasjonskontrollen ble funnet svært god allerede før den nye hvitvaskingsloven ble innført, så de har ikke gjort noen ting for å sikre dette.
- Tre av bankene svarte at de har implementert en formell prosedyre.
- En bank har implementert en formell prosedyre og hatt muntlig/uformell opplæring, i tillegg har dokumentsenteret (der alle dokumenter oppbevares) foretatt kontroll av all legitimasjon. Dersom legitimasjonen ikke har vært til stede, ikke har vært gyldig eller evt. andre feil har blitt oppdaget, har saken blitt sendt i retur til kundebehandleren, slik at riktig informasjon kan innhentes.
- Den ene banken nevner også at de har hatt forsterket opplæring på dette området.

Handlingsplan for gjennomføring av risikobasert kundekontroll

Hvitvaskingsloven sier at det skal utarbeides en handlingsplan for gjennomføring av risikobasert kundekontroll i tillegg til løpende oppfølging av eksisterende kunder. Samtlige banker svarer at de har etablert en slik plan, i tillegg svarer alle at de har iverksatt tiltak som sikrer at de nye bestemmelsene om hvitvasking etterleves.

En oppsummering av tiltakene blant de seks bankene er;

- forsterket opplæring (blant annet obligatorisk e-læring)
- økt bemanning
- nye og oppdaterte rutiner og retningslinjer
- nye og mer tilpassede systemløsninger
- kontroll av dokumenter (legitimasjon, firmaattester)
- forsterket revisjon
- månedlig kontroll av etterlevelse
- økt rapportering (blant annet til styret)
- utnevning av risikoansvarlig
- IT investeringer
- risikoanalyser av virksomheten i forhold til hvitvasking
- utvidet kundekontroll (både ved etablering av kundeforhold, løpende kundekontroll og løpende kontroll av mistenkelige transaksjoner) i tillegg til risikoklassifisering av alle kunder.

I følge hvitvaskingsloven er bankenes plikt til å foreta kundekontroll betydelig skjerpet og kontrollen som finanstilsynet tok viste at institusjonene spesielt svikter når de kommer til utvidet kontroll av nye kunder. I følge Finanstilsynet er det ikke satt noen konkret frist for

selskapene, men det forventes at institusjonen kan dokumentere at det er foretatt utvidet kundekontroll iht. lovens krav av alle kundeforhold etablert fra og med lovens ikrafttredelse 15. april 2009. I spørsmål om utvidet kontroll av alle kundeforhold etablert fra og med 15. april 2009 var det kun en bank som svarte at de kan dokumentere at det er foretatt utvidet kontroll av alle kundeforhold. En bank svarer at de jobber fortsatt med å innhente kundeerklærings skjema, men at de har en fremdriftsplan. En svarer at de kan delvis dokumentere og en svarer at de ikke har foretatt tilstrekkelig utvidet kontroll av bedrifts markeds (BM) kunder, men at det vil bli gjennomført i løpet av 2011.

Opplæringsprogram

I henhold til hvitvaskingslovens § 23 tredje ledd pkt 1. skal rapporteringspliktige treffe nødvendige tiltak for å sikre at ansatte og andre personer som utfører oppgaver på vegne av den rapporteringspliktige er kjent med de plikter som påligger den rapporteringspliktige etter denne lov. Samtlige banker har kontinuerlig opplæringsprogram knyttet til hvitvasking og sikret at de ansatte vet hva de skal gjøre i henhold til rapporteringsplikten i hvitvaskingsloven, i tillegg har de sikret at alle ansatte vet hvilken gruppe kundene skal risikoklassifiseres i. Det har også blitt etablert en formell prosedyre på dette området blant alle bankene.

Hvitvasking som trussel

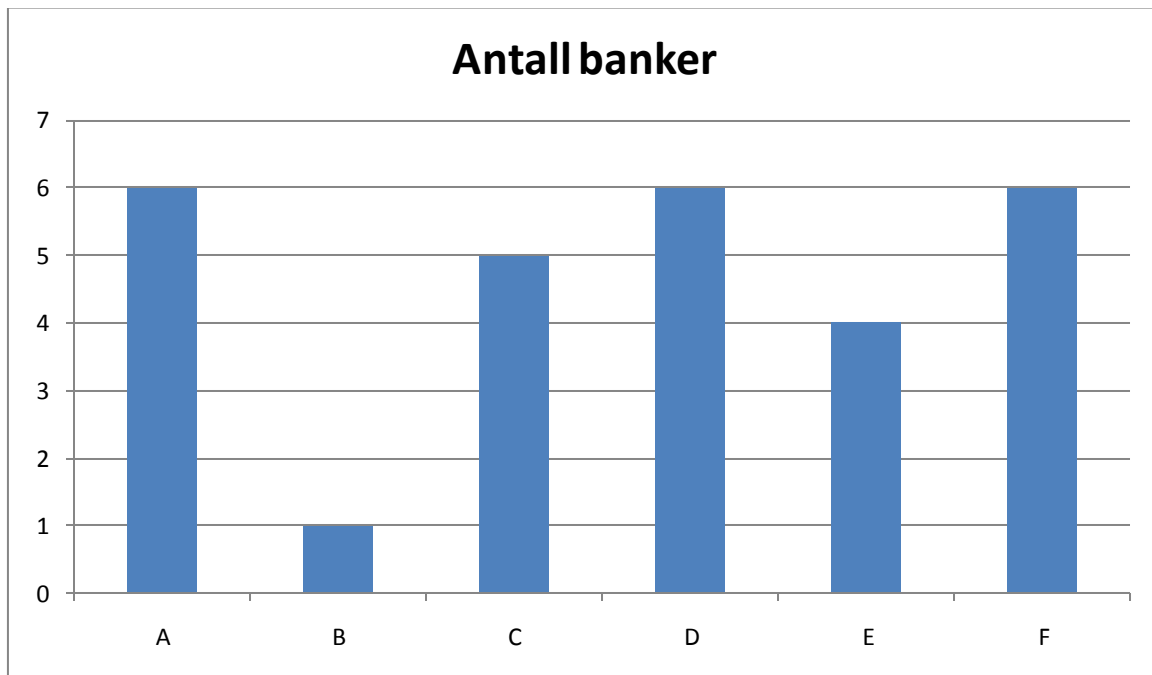
I spørsmål om i hvilken grad de anser hvitvasking som en trussel for virksomheten var det kun en bank som svarte at de så på det som en alvorlig trussel.

I spørreundersøkelsen ble bankene spurt om hva de mente var den største utfordringen når det gjaldt å fange opp og unngå hvitvasking. Medarbeidernes kompetanse ble nevnt som en av de største utfordringene, blant annet kunderådgivernes evne til å fange opp mistenkelige signaler/brukeradferd hos kundene. Andre utfordringer som bankene trakk frem var:

- Gode prosedyrer for kundekontroll første gang kunden etablerer seg i banken.
- Å forstå kundens virksomhet (BM kunder), og fange opp transaksjoner som ikke hører hjemme i dette bildet.

- Systematiske utfordringer i bank (tunge, rigide systemer hvor det er vanskelig å understøtte kunderådgiverne med tanke på alt det de skal spørre kunden om).
- Systemløsninger tar lang tid for å tilpasse seg lov, forskrifter mv. som gjelder den nye hvitvaskingsloven.
- Manglende tilbakemelding fra politiet/Økokrim som gjør at de ikke vet om det de rapporterer virkelig ER hvitvasking eller ikke. Konkrete tilbakemeldinger vil øke motivasjonen for å jobbe med slike saker.
- Når hvitvasking gjøres ved hjelp av selskapsstrukturer, gjerne på tvers av landegrensene, der legale og illegale transaksjoner blandes.
- At de ikke har kontroll på mottakers konto hvis transaksjonen ikke fanges opp av antihvitvaskingssystemet.
- Falske og uriktige legitimasjoner hvor selv politiet ikke finner tilstrekkelige opplysninger som verifiserer legitimasjonsdokumentet.
- Utfordring å skape en forståelse mellom privatmarkedet (PM) og bedriftsmarkedet (BM). PM oppdager enklere ting i kontorkanalene. Mens BM selger mer lån og spareprodukter, og sitter ikke like tett mot bedriften.
- Utfordrende å fange opp hvitvasking i BM. Kunderådgiveren sitter ikke tett på bedriften, så lenge kunden betaler sine lån som avtalt så har ikke rådgiver grunnlag for å etterse bedriften.
- Risikoen ved bruk av innskuddsautomatene. Vanskelig å skille hva som er lovlig og ulovlig innskudd.

Tabell 7.1 oversikt over spørreundersøkelse

A – utarbeidet handlingsplan og implementert tiltak som sikrer etterlevelse av de nye bestemmelsene

B – dokumentert at det er foretatt utvidet kundekontroll av alle kundeforhold etablert fra og med 15. april 2009

C – mener det har vært vanskelig og tidkrevende å implementere ny hvitvaskingslov

D – sikret at ansatte er kjent med rapporteringsplikten

E – implementert formell prosedyre som sikrer at legitimasjonskontroll blir riktig utført

F – kontinuerlig opplæringsprogram

8. Hvitvasking – risikostyring i bank

Den nåværende økonomiske krisen skaper mange utfordringer for alle land. Behovet for forbedret gjennomsiktighet og finansiell integritet i nasjonale finansielle systemer er viktigere enn noen gang. Det er derfor viktig for banker å få på plass sterke mekanismer for antihvitvasking og bekjempelse av terrorfinansierings. Ikke bare for å beskytte integriteten til det finansielle system, men også for å sikre at offentlige midler mobilisert for å løse den økonomiske krisen ikke vil bli misbrukt eller underslått.

Hvitvasking av penger er en alvorlig forbrytelse som påvirker økonomien som helhet. Det hindrer de sosiale, økonomiske, politiske og den kulturelle utviklingen av samfunn over hele verden. I løpet av de siste ti årene har globalisering vært ledsaget av vekst på tvers av landegrensene og nasjonale skjulte økonomier har blitt drevet av ulovlig virksomhet. Kriminelle handlinger som narkotikahandel, menneskehandel, menneskesmugling, våpensmugling, samt prostitusjon og pengeutpressing har generert enorme overskudd som øker etterspørselen etter hvitvasking.

Etter hvert som land rundt om i verden vedtar anti-hvitvaskingslovgivning er effektiv tilsyn avgjørende for å lykkes. I denne sammenheng vil det være sentralt å utvikle metoder for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket for banksektoren. Hver bank har plikt til å kjenne sine kunder og rapportere mistenkelige transaksjoner. Selv om disse forpliktelsene høres relativt ukomplisert ut har det vist seg utfordrene å gjennomføre (se punkt 7.1). Hva kan bankene gjøre for å samle spesifikk informasjon om sine kunder? Når skal banken rapportere inn en mistenkelig transaksjon? Hvordan skal det rapporteres? Det er her den antihvitvaskingsansvarlige spiller en avgjørende rolle for å hjelpe institusjonen med rapporteringsplikten. Den ansvarlige bør sikre seg nødvendig kunnskap og få forståelse for omfanget av pliktene til kundekontrollen og MT- rapportene og sikre at disse forpliktelsene ikke bare er ord på papiret men brukes i praksis.

Forbedret åpenhet og gjennomsiktighet, forbedret kontroll og sterkere samarbeid på tvers av landegrensene mellom tilsynsmyndigheter og ledere i alle områder for risiko, herunder hvitvasking og terrorfinansiering er nødvendig for å sikre at økonomiske institusjoner holder

en lovmessig standard som er bærekraftig og årvåken. Denne oppgaven er enda større i vanskeligere tider.

Visse aspekter i AML- forpliktelsene bidrar til å redusere forekomsten av kriminell aktivitet i banker. Basel- komiteen for banktilsyn har utarbeidet 25 minimumsprinsipper som er ment å danne grunnlaget for effektiv banktilsyn (Basel Committee on Banking Supervision, 2006). Prinsippene krever at bankene skal ha hensiktsmessige retningslinjer og prosesser på plass. Disse omfatter strenge "kjenn-din-kunde" prinsipper som fremmer høy etisk og faglig standard i den finansielle sektor og som hindrer at banken brukes, bevisst eller ubevisst, til kriminell aktivitet. I denne forbindelse er internasjonale AML standarder for kundeidentifikasjon og due diligence arbeidet utformet for at bankene kjenner og overvåker kundenes virksomhet og tilsiktede art, og dermed reduserer sannsynligheten for kriminell aktivitet som for eksempel hvitvasking. I tillegg bidrar FATFs anbefaling nummer 10 (som krever at bankene fører og lagrer informasjon i minst fem år) til å garantere at en bank har pålitelige målinger og informasjon i tilfelle av rettsvister mellom en kunde og banken. Til slutt krever FATFs anbefaling nummer 15 at banken har tilstrekkelig filtreringsprosedyrer på plass for å hindre kriminelle og upålitelige personer å få ansettelse i bankene. Disse prosedyrene minimerer sannsynligheten for at ansatte vil bruke banken til ytterlig kriminell aktivitet som svindel (FATF, 2003).

I motsetning til andre typer risiko, som for eksempel likviditets-, kreditt- eller markedsrisiko er hvitvaskingsrisikoen oppfattet mer fra et kvalitativt enn et kvantitativt ståsted. Som en konsekvens kan kontroll og tilsyn av hvitvaskingsarbeidet være komplisert og vanskelig. For eksempel vil de fleste bankene kunne tolerere et visst kredittap av visse typer utlån, forutsatt at den samlede ytelsen for slike lån fortsatt er lønnsomt. Men med hvitvasking er det ingen akseptabel grense. Selv om det er kjent at til og med det mest robuste etterlevelsesprogrammet ikke kan forhindre all hvitvasking. Det er derfor viktig at AML ansvarlige i samarbeid med bankens overordnede utvikler og anvender effektive mekanismer både for å vurdere bankens retningslinjer, for å forhindre og avdekke hvitvasking, og for å gjennomføre forbedringer i områder med identifiserte svakheter (Chatain, et al., 2009).

8.1 Risikogrupper

En rekke spesifikke risikoer for bankene er iboende i hvitvasking. Disse risikoene er ikke gjensidig utelukkende, men er ofte nært knyttet til hverandre, og hver kan ha en direkte innflytelse på den andre.

Risikoene gjelder:

- *samsvarsrisiko og juridiske problemstillinger*
- *omdømmerisiko*
- *operasjonell- og transaksjonsrisiko*
- *strategiske problemstillinger og likviditetsrisiko*

Samsvar- og juridisk risiko

Samsvar- og juridisk risiko er ofte assosiert med dårlig forretningspraksis som ineffektive interne retningslinjer og rutiner eller med ineffektive etiske standarder som kan påvirke både kapital og inntjening. En bank vil stå overfor økt samsvar- og juridisk risiko når de bryter eller ignorerer lover, regler og forskrifter utformet for å hindre hvitvasking av penger. Risikoen kan også øke dersom de lover og/eller regler som omhandler bankens produkter, aktiviteter eller kunder enten er tvetydige eller uprøvde. Slike brudd eller avvik kan resultere i bøter, økonomiske sanksjoner, skadegodtgjørelse eller rettsaker av ulike slag. Samsvar- og juridisk risiko blandes ofte inn med og øker den operasjonelle risikoen og risiko forbundet med transaksjonsbehandling.

Operasjonell- og transaksjonsrisiko

Operasjonell- og transaksjonsrisiko oppstår når misligheter og feil ikke er vellykket kontrollert og en negativ effekt oppstår som en konsekvens. Først vil det oppstå en negativ effekt på bankens evne til å levere produkter eller tjenester, og for det andre vil det ha en negativ effekt på bankens evne til å opprettholde en konkurransedyktig posisjon innenfor banksystemet. Denne risikoen kan oppstå med hvilke som helst produkt eller tjeneste som kan brukes til å hvitvaske penger. Slike produkter og tjenester kan blant annet omfatte innskudds- og utlåns aktiviteter, elektroniske banktjenester og privat bankvirksomhet.

Bankens ledelse kan effektivt kontrollere den operasjonelle risikoen og transaksjonsrisikoen gjennom et system med god intern kontroll og informasjonssystemer og ved å implementere en politikk som øker ansattes integritet og effektiv drift.

Omdømmerisiko

Et land kan kun vokse og blomstre innenfor et sunt økonomisk miljø, og omdømmet til landets banker, både nasjonalt og internasjonalt, er avgjørende for å opprettholde et slikt miljø. En bank som ikke har sikre AML programmer på plass kan bli skjemt av slike aktiviteter og vil dermed øke sitt omdømmerisiko. En banks evne til å betjene eksisterende relasjoner eller etablere nye kundeforhold blir lett skadet av negativ publisitet. For å beskytte det nasjonale og internasjonale omdømmet må en bank utvise forsiktighet når den innleder forretningsvirksomhet med kunder og lokalsamfunnet hvor det opererer. Evnen til å tilby konkurransedyktige produkter og tjenester kan bli negativt påvirket dersom omdømmet blir skadet (se case om Riggs Bank).

Kredittrisiko

Kredittrisiko er til stede i all utlånsvirksomhet og kommer inn i bildet når bankens midler er utvidet gjennom faktiske eller implisitte kontraktsfestede avtaler. Risikoen selv ligger i låntakers potensielle svikt til å oppfylle betingelsene eller forholdene i kontrakten. Når en bank gir kreditt til dem som engasjerer seg i kriminell aktivitet, som hvitvasking av penger, vil den samlede kredittrisiko øke betydelig. Hvitvaskere vil sannsynligvis ha liten eller ingen intensjon om å betale tilbake de lånte midlene. Som regel får de etablert kreditt gjennom identitetstyveri eller andre kriminelle metoder, og deres garantister er som regel ikke eksisterende. I alle tilfeller vil banker som er involvert i internasjonal utlånsvirksomhet møte økt kredittrisiko som følge. Effektive retningslinjer for kundeidentitet er kritisk for å kontrollere kredittrisiko til banken.

Likviditetsrisiko

En økning i likviditetsrisiko oppstår når en bank ikke lenger er i stand til å oppfylle sine forpliktelser uten å pådra seg uakseptabelt tap. Blant disse risikoene finner vi for eksempel bankens manglende evne til å håndtere uforutsett nedgang eller endring i kilder til

finansiering. Likviditetsrisiko kan oppstå som følge av svikt i bankens evne til å gjenkjenne eller oppdage endringer i markedsforhold som påvirker bankens evne til å avvikle eiendeler raskt med minimalt tap. En banks likviditet kan bli ugunstig påvirket av negativ publisitet relatert til brudd på AML regelverket. Kunden kan, etter å ha hørt om bankens engasjement i hvitvaskingsaktiviteter, beslutte å ta ut pengene sine, eller slutte å bruke bankens tjenester. I tillegg kan banken risikere å få kuttet andre finansieringskilder som ellers ville vært tilgjengelig, som fra en korrespondentbank.

Avtaler mellom låntaker og långiver pleier generelt å inneholde klausuler som gjør at banken som finansierer kan holde tilbake midler hvis banken som låner bryter visse lover eller på annen måte setter bankens soliditet i fare. Mens alternativ finansieringskilder kan være tilgjengelige, vil de sannsynligvis være fra utradisjonelle kilder og til en høyere pris. Resultatene kan være ekstremt ødeleggende for stabiliteten til banken, og den pågående finansuroen gjør denne risikoen enda større (Chatain, et al., 2009).

8.2 Risikovurdering

Fra perspektivet til den enkelte bank er en risikovurdering en viktig del av risikostyringsprosessen. Det første trinnet i vurderingsprosessen er å forstå de hovedtypene av kriminell aktivitet som genererer utbytte som da vil være gjenstand for hvitvasking av penger i banken. Disse typene av aktivitet vil sannsynligvis variere i forhold til ulike demografiske forhold. Bankene bør søke veiledning fra andre banker og fra naboland for å innhente denne informasjonen. En del av risikostyringen er å identifisere sårbare områder, slik som spesifikke produkter, tjenester, kunder og geografiske steder.

Det andre trinnet er å analysere data og informasjon som gjelder spesifikke områder av risiko og prøve å nå en konklusjon rundt bankens sikkerhetsproblemer. Det finnes en rekke faktorer som bør bli vurdert i denne delen av analysen. Blant disse faktorene er kundens virksomhet og tilsiktede art, og hvilke typer transaksjoner som er involvert. Banker som forstår disse risikoene er i en bedre posisjon til å kunne etablere hensiktsmessige systemer og prosedyrer for å redusere dem.

For bankens AML ansvarlige vil det første steget være å vurdere den enkelte risikovurderingsprosessen til banken. Dette bør gjøres for å avgjøre om evalueringen foretatt

av banken i det hele tatt klarer å identifisere hvitvasking. Ved å gjøre det slik vil den ansvarlige vurdere alle relevante faktorer, inkludert de som burde vært vurdert av banken allerede, som for eksempel størrelsen på bankens samlede eiendeler, kundebase, produkter og tjenester som tilbys og lokasjon til den enkelte filial. Personlig bevissthet rundt risiko forbundet med disse faktorene og den enkelte bank og ved bruk av ekspertise til andre kompetente myndigheter, slik som enheten for finansiell etterretning, og en forståelse av de mest aktuelle metoder og trender er nyttig for å kunne vurdere grad av risiko for hvitvasking for den enkelte bank. Den ansvarlige må finne ut om den enkelte banks risikovurdering er tilstrekkelig og kan da avgjøre om det er behov for endringer og forbedringer.

Ved å ha effektive systemer og prosedyrer på plass for å bekjempe hvitvasking, vil det forbedre bankens evne til å identifisere, overvåke og bistå i å hindre hvitvaskingsaktiviteter. Slike systemer hjelper banken å opprettholde det ryktet de trenger for å kunne konkurrere både nasjonalt og internasjonalt (Chatain, et al., 2009).

8.3 Det daglige risikostyringsarbeidet

Anti-hvitvaskingsmedarbeidere i bank arbeider for å styrke bankens forebyggende sikkerhetsarbeid. De bidrar til å skape en god sikkerhetskultur, samtidig som de ivaretar effektiv drift og lønnsomhet. En antihvitvaskingsmedarbeider arbeider blant annet med organisering av antihvitvaskingsarbeidet i konsernet, administrasjonen og oppfølging av bankens elektroniske overvåkningsprogram, rapportering til Økokrim, opplæring og utstrakt kontakt med bankens ansatte. I tillegg inngår også andre oppgaver tillagt sikkerhetsavdelingen. Typiske arbeidsoppgaver til en anti- hvitvaskingsmedarbeider vil være:

- *opparbeide og inneha spisskompetanse på hvitvaskingslov og forskrift*
- *systematisere og organisere anti-hvitvaskingsarbeidet*
- *opplæring av ansatte i anti-hvitvaskingsarbeidet*
- *ansvar for å håndtere hvitvaskingsmeldinger fra ansatte*
- *ansvar for risikoklassifisering av kunder*

- *ansvar for det elektroniske overvåkningsprogrammet knyttet til mistenkelige transaksjoner*
- *ansvar for videre undersøkelse og rapportering til Økokrim*
- *håndtering av annen økonomisk kriminalitet*
- *håndtere henvendelser fra politiet*
- *revisjon av sikkerhetsrutiner*
(SR Bank, 2011)

Opplæringsprogram

For å kunne bekrefte at banken har tilstrekkelig implementert all nødvendig opplæring bør det dokumenteres hva som har inngått i opplæringsprogrammene, som for eksempel datoer, deltakere og emner som har blitt gjennomgått for å sikre system i opplæringen og for å sikre at banken har dokumentasjon å legge frem når Finanstilsynet kommer for å ha tilsyn.

For å sikre at all personell som har arbeidsoppgaver som krever kunnskap om AML mottar tilstrekkelig opplæring bør det etableres kontinuerlig opplæringsprogram. For disse ansatte bør den grunnleggende opplæringen inkludere kunnskap om dagens hvitvaskingsteknikker, metoder og trender, samt kunnskap om hvitvaskingsloven og regler som påvirker banken. Prosedyrer som krever due dilligence for kunder og institusjonelle rapporteringskrav for mistenkelig transaksjoner bør få spesiell oppmerksomhet.

Det er viktig at opplæringsprogrammene tilpasses den enkelte medarbeider. En ny ansatt vil for eksempel ha behov for en annen type opplæring enn de som har jobbet der i flere år, de i lederrollene, og de med andre type oppgaver osv. Personalet bør få opplæring i viktigheten av "kjenn din kunde"- og Customer due dilligence prinsippene og de grunnleggende krav til banken. Ansatte som handler direkte med kundene bør trenes til å kunne verifisere identiteten til nye kunder, til å utøve due dilligence i håndtering av kontoer til eksisterende kunder på løpende basis, og å oppdage gjentakelse av aktivitet som kan virke mistenkelig. Regelmessig repetisjon bør gis for å sikre at ansatte blir minnet på sitt ansvar, og holder seg informert om nye utviklinger (Chatain, et al., 2009).

9. Konsekvenser og influerende faktorer

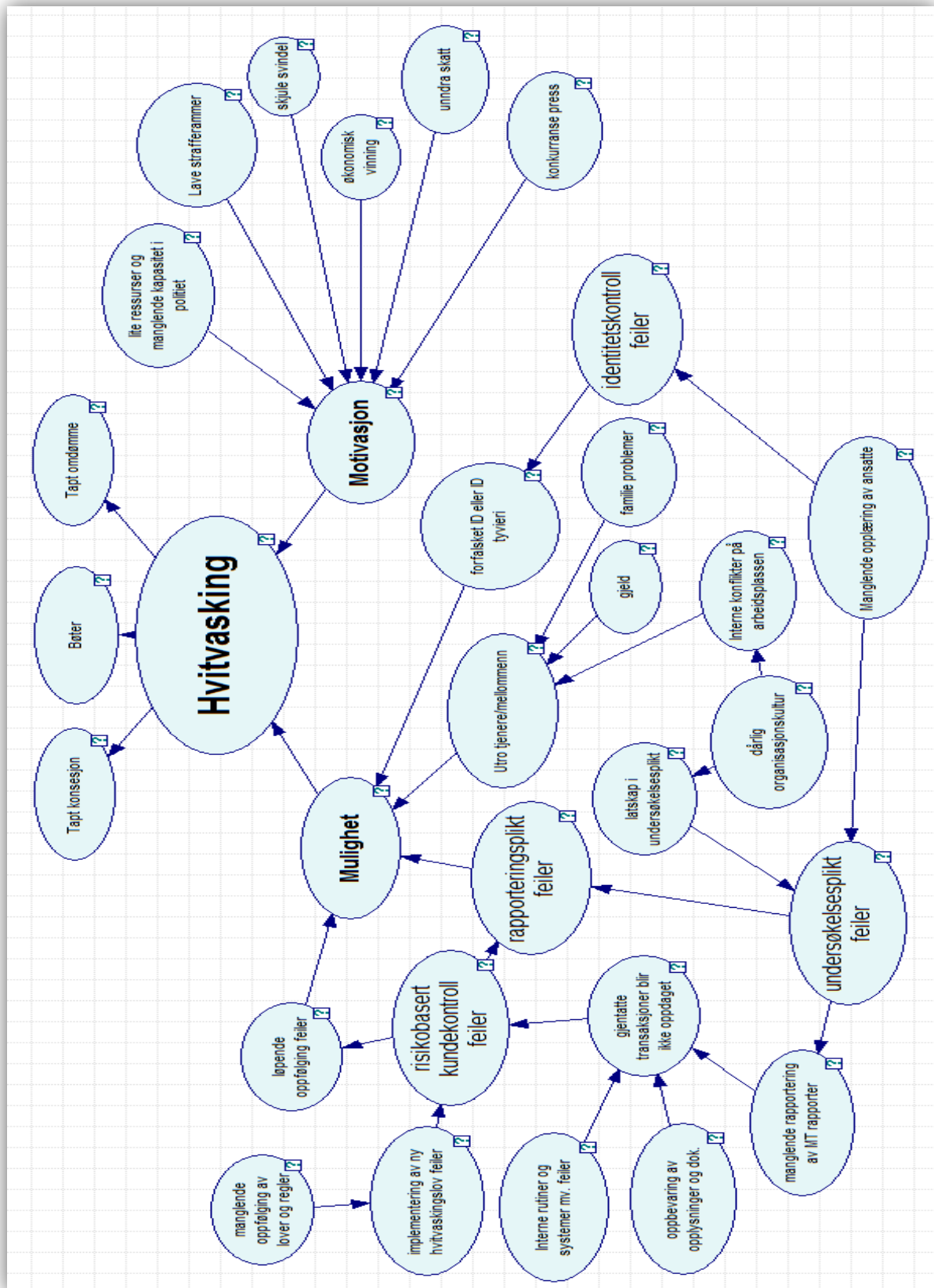
Denne delen tar for seg hvilke faktorer som kan spille inn i forhold til hvitvasking. Her vil man kunne se hvilke systemer og rutiner som svikter i banken som gjør at hvitvaskingen kan finne sted og konsekvensene av det dersom det skulle skje. Bayesiansk nettverk benyttes for å visualisere denne årsakssammenhengen. Dersom man hadde klart å angi sannsynligheten for at de ulike hendelsene i treet inntreffer, kunne man, basert på modellen og sannsynlighetene, beregne sannsynligheten for at den initierende hendelsen, altså hvitvasking, oppstår.

Et bayesiansk nettverk er en grafisk modell som representerer "probabilistiske" sammenhenger mellom variabler. Den representerer et sett av tilfeldige variabler og deres betingede avhengigheter fremstilt ved hjelp av en rettet asyklisk graf. Navnet skyldes at den underliggende teorien er Bayesiansk sannsynlighetsteori (etter Thomas Bayes 1702-1761). Den nødvendige sannsynlighetsteorien har altså eksistert nokså lenge, men det er kun i løpet av de senere årene at de nødvendige algoritmene og programvareverktøy har blitt utviklet slik at det er mulig å bygge realistiske modeller og utføre beregninger ved hjelp av disse (Øien & Sklet, 2001).

Et bayesiansk nettverk består av to hovedelementer; en kvantitativ del og en kvalitativ del. Den kvalitative delen er en grafisk struktur som består av noder og piler som definerer avhengighet og uavhengighet. Den kvantitative delen består av styrken til avhengighetene som er gitt ved lokal betinget sannsynlighet (Häger, 2010).

Tidligere var det fokus på konsekvenser mens i dag brukes en føre- var tilnærming. Denne tilnærmingen har likt fokus på identifisering, analyse og forståelse av årsaksmekanismer (Häger, 2010). Hensikten ved å bruke bayesiansk nettverk er å beregne sannsynligheten for at hvitvasking i bank oppstår, heller enn konsekvensene av at hvitvasking allerede har oppstått.

9.1 Bayesiansk nettverk

Figur 9.1 Bayesiansk nettverk - Hvitvasking

9.1.1 Motivasjon

Så lenge det finnes individuelle interesser og mål vil motivasjon for hvitvasking eksistere. I forhold til mange andre land operer Norge med relativt lave strafferammer når det gjelder hvitvasking av penger. Da risikoen for å få lang straff er mye lavere her vil det være naturlig for kriminelle å etablere seg her. Til tross for et nytt trusselbilde, med organiserte kriminelle miljøer som både har evne og vilje til å gå mye lengre enn tidligere, og har lavere terskel for å gå mer drastisk til verks og med færre hemninger, er ikke politiet rustet for å møte denne utviklingen. Flere saker som omhandler hvitvasking blir henlagt på grunn av for lite ressurser og manglende kapasitet. Flere norske virksomheter har opplyst at hovedårsaken til de ikke alltid anmelder saker der de mistenker hvitvasking er fordi de vet at sakene bare blir henlagt, en annen årsak til at de ikke anmelder er at de ikke har tillit til politiets kompetanse til å etterforske saken. Forslag til hvordan dette kan løses har blant annet vært å dele politiet opp i to deler. En del som driver med tradisjonelt politiarbeid og en del som jobber mer landsdekkende og får den kompetansen de trenger for å kunne løse slike saker (Dagbladet, 2010).

Hvis lovlige aktører opplever at andre kan unndra skatter og avgifter uten at det får konsekvenser, og at det snarere gir fortjeneste, kan det svekke motivasjonen for å opptre lovlig (Økokrim, 2009).

Unndra skatt

Det finnes ulike måter å unndra skatt på, en metode er å oppgi lavere inntekt enn det man har. En annen metode som virker å være svært populær er å ta ut pengene fra kontoen rett før nyåret, for så å sette dem inn igjen rett etter (se pkt.3.1 skjule formuen = hvitvasking). Det har vist seg at de som tar ut pengene på denne måten ofte ønsker å skjule at de har penger på konto som stammer fra andre kilder, for eksempel at de har unndratt inntekt fra beskatning, eller at det er kriminelle midler de prøver å skjule. En metode som kan gjøre det lettere å oppdage dem som prøver å unndra skatt på er å senke terskelen for hva som skal innrapporteres når det gjelder skatte- og avgiftsunndragelse, slik at antall rapporter øker.

Økonomisk vinning

Økonomisk vinning er som regel en av de viktigste motivasjonsfaktorene for all organisert kriminell virksomhet både i inn- og utland. Det er derfor av avgjørende betydning å gå etter pengene som finansierer, og driver fram denne kriminelle virksomheten. Muligheten for formuesøkning og en "grådighetskultur" som kommer mer og mer til syne, viser handlingsmønstre der målet er å tilegne seg så store verdier som mulig, der de gjør hva som helst for å oppnå denne rikdommen uten å vurdere om dette er fortjent eller ikke.

Skjule svindel

Selve formålet med hvitvasking er å sikre utbyttet av en kriminell handling. Et spor av penger fra et lovbrudd kan bli fellende bevis. Kriminelle må tilsløre eller skjule kilden til sin formue for å få det til å se ut som utbyttet er ervervet på lovlig måte slik at de kan bruke utbyttet i den legale økonomien og sikre seg at de ikke bli brukt til straffeforfølgelse.

Konkurranspress

Mange vil hevde at dagens samfunn er preget av en hardere konkurranse enn tidligere. Særlig regnes den internasjonale konkurransen for å ha blitt hardere. En grunn kan være at det innen flere sektorer blir stadig færre og tyngre aktører, og at spillerommene for de industrielle aktørene blir mindre. Samtidig er vi også vitne til økt konkurranse mellom individer i deres kamp om posisjoner. Konkurransen kan på begge plan bidra til å gjøre det fristende å ta i bruk ulovlige eller tvilsomme metoder (Økokrim, 2009).

9.1.2 Mulighet

Som regel vil ikke en banks direktør eller styremedlemmer være klar over at institusjonen brukes til hvitvasking av penger. Normalt vil en ansatt som er i ledtog med en kriminell kunne "villede" en banks prosedyrer for oppdaging av hvitvasking av penger. Imidlertid er banken fremdeles ansvarlig for handlingen til sine ansatte, så det vil derfor være avgjørende og nyttig for banken at de vedtar og håndhever de rettslige prosedyrene mot hvitvasking av penger og holder en tett oppfølging og kontroll på sine ansatte. I trendrapporten 2011 trekker Bank- og finansnæringen frem innsidere (utro tjenere) som en av de største truslene mot egen virksomhet. Innsidere benyttes stadig av kriminelle miljøer for å komme til store

kontaktbeløp. Ved hjelp av utro tjenere og mellommenn kan de forfalske dokumenter og dermed tømme kontoer til velstående personer. (se pkt.3.1 om Norges største hvitvaskingssak for eksempel på bruk av mellommenn) I de litt mer aktive hvitvaskingshandlingene ser det ut til å være utstrakt kontakt mellom kriminelle aktører og finansielle "eksperter". En rekke profesjonelle aktører, som advokater, revisorer og takstmenn, synes å være med på å tilsløre midlenes opprinnelse og gi råd for hvordan pengene bør plasseres. I tillegg synes det som om "tjenere" i hovedsak gir informasjon/ytter tjenester mot betaling, og ikke fordi de blir truet til det. For eksempel at de skjuler informasjon eller gir tillatelser på uriktig grunnlag. Finansnæringen erfarer at kriminelle infiltrerer finansinstitusjoner for å få tilgang til sikkerhetsrutiner, kundeopplysninger og forretningssensitiv informasjon, og at dette er et problem som har økt etter at den ytre sikringen av systemer og verdier har blitt mer effektiv (Økokrim, 2011). I tillegg er det ved et par anledninger vært mistanke om at aktører har søkt seg til stillinger for å få tilgang til nyttig informasjon. Motiver for innsiderne viser seg å være sammensatt, blant annet egen vinning, interne konflikter på arbeidsplassen, familieproblemer, gjeld, rus, trusler osv. I de sakene som blir anmeldt og etterforsket i Oslo er det en overrepresentasjon av personer fra samme etniske gruppe som er involvert. Det er et inntrykk at utbredelsen av "utro tjenere" kan være større nå enn tidligere, noe som peker på nødvendigheten av god internkontroll (Politiet, 2011b).

En god organisasjonskultur kan være avgjørende for å sikre at de ansatte ikke faller for fristelsen til å begå lovbrudd. Det som skjedde i Vatikanets bank (se pkt. 3.2 brukte Vatikanets bank til hvitvasking av penger) viser hvor viktig det er med åpenhet og tillit i banken. Etisk atferd hos ledere og holdning til andre ansatte synes å medvirke til at medarbeidere utvikler tillit og lojalitet til sitt arbeid og til sin arbeidsgiver (Heggen & Skjærseth, 2010).

ID Tyveri

Etter hvert som bankene har rettet seg mer og mer mot muligheten til å åpne og sjekke kontoer på nett har det blitt stadig vanskeligere å verifisere kundeidentifikasjon. Bortgangen fra åpningen, og tilgangen til kontoer ansikt til ansikt har skapt større muligheter og gjort det lettere for identitetstyveri. Uautorisert tilgang til sparekontoer har vært den raskest

voksende formen for identitetstyveri. Her vil det være kritisk med skikkelig opplæring og oppfølging av ansatte når det gjelder å ta skikkelig identitetskontroll, dette bør sikre at alle ansatte vet alvoret og konsekvensene dersom noen skulle prøve seg på identitetstyveri (Sørensen, 2010). De siste to årene har 124.000 nordmenns identitet blitt misbrukt av kriminelle, viser tall fra Norsk senter for informasjonssikring. I Norge har finansinstitusjoner lov til å bruke en persons fødselsnummer for å kontrollere hans/hennes identitet. Banker har dessuten ikke lov å gi kreditt uten å sjekke kjøpers identitet. Foretas det en kredittsjekk av kjøpers konto, skal kontoeier ha skriftlig beskjed i etterkant. På denne måten kan det raskt bli avslørt om noen har bestilt et kredittkort i en annens navn (NorSIS, 2011).

Undersøkelse og rapporteringsplikt feiler

Dersom en mistenker at en transaksjon stammer fra kriminell handling har den rapporteringspliktige plikt etter hvitvaskingsloven kapitel 3 til å undersøke videre for å avkrefte eller bekrefte mistanken. Dersom mistanken er bekreftet skal det rapporteres videre til Økokrim. (se pkt. 5.2.3) Dette er et høyt prioritert element i kampen mot hvitvasking og terrorfinansiering, ettersom det vil være i dette steget at den mistenkte kan slippe unna dersom den ansatte ikke har gjort jobben sin skikkelig. Har den ansatte enten ikke fått rett opplæring i hvordan en skal kunne peke ut det som anses som en mistenkelig transaksjon, og hvordan han skal rapportere, eller rett og slett bare er lat, vil den kriminelle kunne utføre transaksjonen uten problem.

Oppbevaring av opplysninger og dokumenter

Ved opprettelse av kundeforhold skal rapporteringspliktige registrere kundeopplysninger og oppbevare disse opplysningene forsvarlig i fem år. Dersom systemet for oppbevaring av opplysninger ikke er godt nok kan verdifull informasjon og data gå tapt, og man risikerer at sakene ikke blir oppdaget for man har mistet grunnlaget for å kunne følge opp en mistenkelig kunde (Hvitvasking.no, 2007d).

Interne rutiner og systemer mv.

Loven sier at den rapporteringspliktige skal ha forsvarlige interne kontroll- og kommunikasjonsrutiner som sikrer oppfyllelse av plikter etter loven (se pkt. 5.2.4). Rutinene

skal være fastsatt på øverste nivå hos den rapporteringspliktige, og det skal utpekes en person i ledelsen som skal ha særskilt ansvar for å følge opp rutinene. Fungerende kontroll- og kommunikasjonsrutiner, et godt elektronisk overvåkningssystem og gode systemer for oversikt over kundeforhold er alle viktige elementer i prosessen for å kunne oppdage mistenkelige transaksjoner (Hvitvasking.no, 2007c).

Manglende rapportering av MT rapporter

Dersom undersøkelsesplikten har feilet og en MT- rapport ikke blir sendt inn på grunn av svikt hos den rapporteringspliktige, vil noe av grunnlaget for etterforskningen til Økokrim forsvinne. Dersom noen mistenker at det foregår hvitvasking av penger er det svært viktig at dette blir rapportert videre. Manglende rapportering av MT- rapporter kan føre til at gjentatte transaksjoner ikke blir oppdaget, og den kriminelle vil lettere kunne slippe unna med hvitvaskingen. Det er viktig at den rapporteringspliktige er klar over at det er bedre å sende en rapport for mye, enn en for lite. I Norge er den rapporteringspliktige lovpålagt å rapportere mistenkelige transaksjoner, så det er svært viktig at alle vet konsekvensene dersom en lar være å rapportere. Hvitvaskingsloven § 28 sier at overtredelse av hvitvaskingsloven kan gi bøter (se pkt.3.2 Riggs Bank), eller i særlig skjerpene omstendigheter kan fengsel inntil ett år anvendes (Hvitvasking.no, 2007e).

Manglende opplæring av ansatte

I henhold til hvitvaskingsloven § 23 tredje ledd pkt 1. skal rapporteringspliktige treffe nødvendige tiltak for å sikre at ansatte og andre personer som utfører oppgaver på vegne av den rapporteringspliktige er kjent med de plikter som påligger den rapporteringspliktige etter denne lov. Kundebehandlere er den viktigste ressursgruppen i bankens AML arbeid. Det er derfor av avgjørende betydning at de har kompetanse, fokus og er motivert i forhold til pliktene som følger av hvitvaskingsloven. Kundebehandlere er avgjørende for den anti-hvitvaskingsprofilen banken fremstår med. Kundebehandlere må være med på risikoklassifisering av kundeporteføljen og den løpende kundeoppfølgingen. Det er i denne gruppen AML strategien må implementeres for at den skal ha ønsket effekt (Jordet, 2010).

Manglende oppfølging av lover og regler

I følge Finanstilsynet kan konsekvensene av manglende oppfølging være alvorlig, blant annet er det fullt mulig at de har sluppet gjennom transaksjoner som stammer fra kriminelle handlinger. Ønsket med den nye loven er å hindre at utbyttet fra kriminelle handlinger blir omgjort til legale midler. Ofte blir dette gjort gjennom det formelle banksystemet. De viktigste endringene i det nye hvitvaskingsregelverket er innføringen av risikobasert kundekontroll og løpende oppfølging. Endringene går vesentlig lengre enn legitimasjons- og identitetskontrollen i det tidligere regelverket. Kundekontrollen er en viktig del av "kjenn din kunde"- prinsippet, som er "adgangskortet" til det finansielle systemet. For å muliggjøre en effektiv løpende oppfølging er det viktig at "kundeforholdets formål og tilsiktede art" er registrert på en mest mulig fullstendig måte. Elektroniske overvåkningssystemer (for banker og finansieringsforetak) er av avgjørende betydning for å etterleve denne plikten (Finanstilsynet, 2010).

Konsekvenser for banken

Konsekvensene for banker som er innblandet i hvitvasking, enten direkte eller indirekte, kan være veldig alvorlige og skadelige. En finansinstitusjon er som bedrifter flest, avhengig av kunder for å overleve. Som nevnt tidligere kan den ansatte straffes med bøter, eller i særlig skjerpene omstendigheter kan den ansatte fengsles inntil 1 år dersom rapporteringsplikten ikke er holdt. Dersom banken har vært innblandet i hvitvasking kan det mest sannsynlig føre til tap for banken, både omdømmemessig og verdimesig (se pkt.3.2 Riggs Bank). En bank med et dårlig rykte vil sannsynligvis miste lojaliteten den hadde blant bankens ansatte og kunder. En finansieringsinstitusjon som ikke følger loven straffes med bøter, og kan også i siste instans miste konsesjonen (Sørensen, 2010).

10. Hvitvaskingsloven – plikter og utfordringer

Studien viser at den nye hvitvaskingsloven er langt mer omfattende enn først antatt. Den nye hvitvaskingsloven pålegger virksomhetene utstrakte plikter i anledning å forebygge og avdekke transaksjoner med tilknytning til utbytte av straffbare handlinger eller med tilknytning til terrorvirksomhet. Hensynet bak reglene er ikke bare å forebygge økonomisk kriminalitet, men de skal fungere som et hjelpemiddel for å finne midlenes opprinnelse, slik at man kan finne ut hvilke kriminell handling disse midlene stammer fra og som vil videre gjøre det lettere å finne gjerningspersonene bak de straffbare handlinger. Regelverket er også utformet slik at det skal beskytte finansinstitusjoner og virksomheter mot å bli utnyttet av kriminelle i profittøyemed.

Det stilles ulike krav og forventninger til finansinstitusjonene når det gjelder implementering av den nye hvitvaskingsloven og den medfører en rekke forpliktelser som rapporteringspliktige er pålagt å etterleve.

Plikter som følger av det nye hvitvaskingsregelverket for en finansinstitusjon kan oppsummeres på følgende måte:

1. Plikt for rapporteringspliktige til å foreta risikobasert kundekontroll, samt plikt for institusjonene til å oppbevare kopi av legitimasjonsdokumentene, eventuell referanse til elektronisk legitimasjon, samt transaksjonsopplysninger.
2. Plikt til å foreta løpende oppfølging av kundeforhold og transaksjoner, samt undersøke mistenkelige transaksjoner og plikt til å rapportere til ØKOKRIM elektronisk via Altinn dersom mistanken ikke avkreftes ved nærmere undersøkelser.
3. Plikt for rapporteringspliktige til å etablere forsvarlige interne kontroll- og kommunikasjonsrutiner, iverksette opplæringsprogrammer og utpeke særskilt person på øverste nivå hos den rapporteringspliktige med ansvar for å følge opp disse rutinene (Grundekjøn, 2009).

Identitetskontroll

Ved etablering av kundeforhold skal rapporteringspliktige kreve gyldig legitimasjon av kunden. Regelverket bygger på "kjenn din kunde" – prinsippet som internasjonalt anses for å være et av de viktigste virkemidler for å hindre at det finansielle system misbrukes til hvitvasking. Første steget er selve innhenting av legitimasjonen, deretter må identiteten til kunden kontrolleres og bekreftes (se pkt. 5.2.1 for krav til legitimasjonsdokumentene). Kontrollen skal skje ved kundens personlig fremmøte, men det gjøres unntak fra kravet så fremt betryggende identitetskontroll likevel kan finne sted. Dette innebærer at rapporteringspliktige må finne andre fremgangsmåter med hensyn til å innhente legitimasjon og bekrefte kundens identitet. Den økende tendensen til tyverier, forfalskninger og annet misbruk av legitimasjon skjerper derfor kravene til institusjonene. I henhold til hvitvaskingsloven § 7 fjerde ledd kan bekreftelse av identitet skje uten personlig fremmøte dersom "ytterligere dokumentasjon" kan fremlegges. Her kan det være vanskelig å tolke hva som godkjennes som "ytterligere dokumentasjon". Inspeksjonen som Finanstilsynet hadde i 2010 viste at institusjoner i begrenset grad ville gjennomføre identitetskontroll uten personlig fremmøte. Dette er antakeligvis en konsekvens av at rapporteringspliktige ikke er sikre på hva som godkjennes som gyldig "ytterligere dokumentasjon", og velger derfor heller å la være gjennomføre kundekontrollen uten personlig fremmøte enn å ende opp med å gjøre noe som kan sette seg selv og/eller bankdriften i fare. Det bør derfor være viktig for enhver finansinstitusjon å fastsette hvilke kriterier som gjelder når en skal bekrefte kundens identitet uten personlig fremmøte. Konsekvensene av å overlate dette til finansinstitusjonene selv er at det lett kan oppstå forskjelligartet praksis som det er vanskelig å følge opp i tilsynssammenheng. Et ekstra ledd i loven som sier noe om hva som godkjennes som "ytterligere dokumentasjon" og hvordan en kan innhente denne informasjonen bør implementeres.

Undersøkelse og rapporteringsplikt

Når det oppstår mistanke om at en transaksjon har tilknytning til utbytte av straffbar handling har den rapporteringspliktige etter hvitvaskingslovens § 17 første ledd plikt til å gjøre selvstendig undersøkelse. § 18 om *rapporteringsplikt* sier at dersom undersøkelser som nevnt i § 17 ikke avkrefter mistanken, skal den rapporteringspliktige av eget tiltak oversende

opplysninger til Økokrim om den aktuelle transaksjonen og om de forhold som har medført mistanke. Den rapporteringspliktige skal på forespørsel gi Økokrim alle nødvendige opplysninger om transaksjonen og mistanken. Problemstilling knyttet til rapporteringsplikten er i hvilken grad dette går ut over personvern hensynet. Personvernlovens formål er at den skal beskytte den enkelte mot at personvernet blir krenket gjennom behandling av personopplysninger. Loven skal bidra til at personopplysninger blir behandlet i samsvar med grunnleggende personvern hensyn, herunder behovet for personlig integritet, privatlivets fred og tilstrekkelig kvalitet på personopplysninger ("Personopplysningsloven," 2000). I utgangspunktet regulerer loven enhver bruk av personopplysninger. Dette omfatter innsamling, registrering, sammenstilling, lagring, utlevering eller en kombinasjon av slike bruksmåter. Utfordringen for finansinstitusjonene blir å vurdere hvordan hensynet til personvern kan ivaretas på en hensiktsmessig måte men at en likevel klarer å innhente de opplysningene en trenger for å bekrefte eller avkrefte mistanken om hvitvasking. Hvitvaskingsregelverket søker å beskytte finansinstitusjoner og virksomheter mot å bli utnyttet av kriminelle i profittøyemed, dermed vil hensynet til personvern opprettholdes fordi rapporteringspliktige selv gjør de nødvendige undersøkelser for å ivareta kundens integritet. Der man ikke klarer å avkrefte mistanken betyr det at rapporteringsplikten inntreffer. Her vil hensynet bak hvitvaskingsloven veie sterkere enn personvern hensynet fordi man ønsker å nå formålet med hvitvaskingsloven, som ivaretar en større personkrets enn kun enkeltmennesket.

Interne kontroll- og kommunikasjonsrutiner

Hvitvaskingslovens § 23 sier at den rapporteringspliktige skal ha forsvarlig interne kontroll- og kommunikasjonsrutiner som sikrer oppfyllelse av plikter etter denne lov. Blant annet betyr det at systemer og rutiner må endres og tilpasses egen virksomhet og tiltak må iverksettes som sikrer at ansatte og andre medarbeidere oppfyller hvitvaskingslovens krav. Dette krever at de ulike institusjonene klarer å utvikle egne metoder og prosedyrer som sikrer at de oppfyller kravene i loven. Ved å ha effektive systemer og prosedyrer på plass for å bekjempe hvitvasking, vil det forbedre bankens evne til å identifisere, overvåke og bistå i å hindre hvitvaskingsaktiviteter. Dette har vist seg å være både vanskelig og tidkrevende. I forhold til tiden brukt på lovbehandlingen fikk finansinstitusjonene svært kort tid til tilrettelegging av egne rutiner og systemer. Den nye hvitvaskingsloven er relativt åpen for

tolkning, men den krever en risikobasert tilnærming, det betyr at banken må vurdere tiltak opp mot risikovurdering på alle nivåer i banker. Noe av utfordringen er usikkerheten rundt rutinene, da bankene får bestemme selv hvordan de ønsker å utforme egne rutiner og systemer kan det være vanskelig å vite om de i det hele tatt er gode nok. Sparebank 1 SR-Bank forteller at de gjentatte ganger har prøvd å komme i kontakt med finanstilsynet for råd og veiledning rundt det nye regelverket, men det har vært lite hjelp å få. Det er viktig å tilstrebe god kontakt mellom myndigheter og bank, slik at bankene legger vekt på de rette kontrollene, og klarer å implementere fungerende kontrollmekanismer. I tillegg bør bankene håndterer regelverket noenlunde likt, slik at det ikke skapes konkurransevridning ved at noen banker er strengere enn nødvendig og andre er for lempelige.

11. Konklusjon

En stadig utvikling av nye metoder for å hvitvaske penger på viser til hvorfor økt fokus og styring knyttet til utvikling av rutiner og systemer er viktig. Et slikt fokus vil gjøre det lettere å spore opp midlenes opprinnelse og avdekke den kriminelle handlingen utbyttet er generert fra, som igjen kan gjøre det mulig å finne ut hvem som står bak de straffbare handlingene.

Flere virkemidler har blitt tatt i bruk for å hindre at finansielle systemer misbrukes til hvitvasking av utbytte og finansiering av terrorisme. De viktigste endringene i det nye hvitvaskingsregelverket er innføringen av risikobasert kundekontroll og løpende oppfølging, herunder "kjenn din kunde"- prinsippet. Dette prinsippet har internasjonalt blitt ansett som et av de viktigste virkemidler i kampen mot hvitvasking, da dette vil gjøre det lettere for finansinstitusjonene å oppdage transaksjoner som kan innebære hvitvasking. Det mest sentrale ved "kjenn din kunde"- prinsippet er kravet om at institusjoner skal identifisere kunder og bekrefte kundens identitet. Videre oppfølging med undersøkelse og rapporteringsplikten i hvitvaskingsloven anses som et nødvendig og effektivt hjelpemiddel for å kunne fange opp og bekjempe hvitvasking og finansiering av terrorisme.

Hvitvaskingsprosessen består av tre faser. Plasseringsfasen, tilsløringsfasen og integreringsfasen. Plasseringsfasen har blitt identifisert som mer sårbare enn de andre, det er her pengene kommer inn i systemet og sårbarheten er størst i forhold til å vekke mistanke. Plasseringsfasen omhandler innskudd av kontanter i det finansielle system, kontanter som krysser landegrensen og overføringer i og fra det finansielle system. For å håndtere denne risikoeksponeringen i bank er det viktig at alle ansatte kjenner til hvordan hvitvasking fungerer, hva som anses som en mistenkelig transaksjon, er opplært i å se etter mistenksom adferd og kjenner til rapporteringsplikten og konsekvensene av å ikke rapportere. Finansielle institusjoner bør vurdere hvitvaskingsfarene som utgjøres av de produktene og tjenestene de tilbyr, spesielt der det ikke er "ansikt til ansikt" kontakt med kunden, og bør utarbeide sine sikkerhetsrutiner med hensyn til denne risikoen. Selv om det ikke alltid er opplagt at produktene kan brukes til hvitvaskingsformål, er årvåkenhet nødvendig gjennom hele det finansielle systemet for å sikre at svakheter ikke utnyttes.

Den nye hvitvaskingsloven har tilført finansinstitusjonene en rekke nye forpliktelser som de er pålagt å etterleve. Dette medfører at rutiner og systemer implementert i banken må endres.

Som spørreundersøkelsen viste syntes de fleste bankene at det var vanskelig og svært tidkrevende å utvikle metoder/prosedyrer og å møte forpliktelsene i loven. Blant annet ble det uttrykt at den nye loven var vanskelig å tolke og det var lite hjelp å få fra myndighetene. Det bør være viktig i denne sammenheng å forsterke kommunikasjonen mellom Økokrim, Finanstilsynet og de rapporteringspliktige ytterligere. Slik vil man kunne dele kunnskap, gi råd og veiledning, tolke den nye loven og komme frem til løsninger sammen. Praktisering av den nye hvitvaskingsloven vil da være enklere.

Hvitvasking – en operasjonell risiko i norsk banknæring?

Manglende eller utilstrekkelige rutiner og systemer i banken som håndterer hvitvaskingsproblemet kan utsette banken for en rekke risikoer, særlig operasjonell risiko, men også juridisk-, omdømme-, likviditets-, og kredittrisiko. Risikoene er ofte nært knyttet til hverandre og hver kan ha en direkte innflytelse på den andre. Den operasjonelle risikoen oppstår når misligheter og feil ikke er vellykket kontrollert, og som en konsekvens oppstår det en negativ effekt på bankens evne til å levere produkter og tjenester. En bank vil stå ovenfor økt samsvars- og juridisk risiko når de bryter eller ignorerer lover og regler som er utformet for å hindre hvitvasking av penger i banken. Slike brudd eller avvik kan føre til bøter, økonomiske sanksjoner, skadegodtgjørelse eller rettstvister av ulike slag. En bank som ikke har sikre AML programmer har større sannsynlighet for å bli utsatt for hvitvasking. Konsekvensen av den negative publisiteten hvitvasking kan medføre kan føre til tap av kundemasse og bankens evne til å tilby konkurransedyktige produkter og tjenester kan bli svekket. Likviditetsrisikoen oppstår som følge av svikt i bankens evne til å avvikle eiendeler raskt med minimalt tap. En banks likviditet kan bli ugunstig påvirket av negativ publisitet relatert til brudd på AML- regelverket. Kredittrisiko ligger i låntakers potensielle svikt i å oppfylle betingelsene eller forholdene i kontrakten, den samlede kredittrisiko vil øke dersom banken gir kreditt til dem som engasjerer seg i kriminell aktivitet.

Kilder

- Aksland, V. (2010). *Økonomisk kriminalitet*. forelesning MOS 140.
- Allingstrup, M. o., & Nyborg, S. (2010, 08.07.2010). Saxo Bank anmeldt til politiet, *Dagens næringsliv*. Retrieved from <http://www.dn.no/forsiden/utenriks/article1932987.ece>
- Basel Committee on Banking Supervision. (2006). Core Principles for Effective Banking Supervision. 13.
- Berg, M. (2007). Bankers undersøkelses- og rapporteringsplikt ved mistanke om hvitvasking: The University Of Oslo.
- Borrevik, L. N., & Sverdrup, I. (2007, 01.02.2011). Ole Bang anker dommen, *Stavanger Aftenblad*. Retrieved from http://www.aftenbladet.no/innenriks/okonomi/410264/Ole_Bang_anker_dommen.html
- Brekke, A. (2010, 26.01.2011). Vatikanets banksjef etterforskes for hvitvasking, *nrk*. Retrieved from <http://www.nrk.no/nyheter/verden/1.7302096>
- Carconi, A. (2010, 12.12.2010). Vatican Bank mired in laundering scandal, *USA today*. Retrieved from http://www.usatoday.com/news/world/2010-12-11-vatican-bank_N.htm
- Chatain, P.-L., McDowell, J., Cedric, M., Schott, P. A., & Van Der De Willebois, E. (2009). Preventing Money Laundering and Terrorist Financing, A Practical Guide for Bank Supervisors *The world bank*. Washington DC.
- Dagbladet. (2010). mangler kontroll for å hindre hvitvasking.
- Dahl, C. A. (2011, 26.01.2011). Åpner Vatikanbankens dør på gløtt, *Aftenposten*. Retrieved from <http://www.aftenposten.no/okonomi/utland/article3969049.ece>
- econ. (2007). Konsekvenser av avskaffelse av lovpålagt revisjonsplikt for små aksjeselskap.
- EFE. (2009). Årsrapport 09, 2009, from http://www.hvitvasking.no/upload/EFE_%C3%A5rsrapport_2009.pdf
- FATF. (2003). The 40 recommendations. 24.
- Om lov om endringer i lov 18. juni 1993 nr. 109 om autorisasjon av regnskapsførere (regnskapsfører- loven), lov 15. januar 1999 nr. 2 om revisjon og revisorer (revisorloven), lov 10. juni 1988 nr. 40 om finansieringsvirksomhet og finansinstitutt (2006).
- Finansdepartementet. (2009). Om lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvitvaskingsloven), 2009, from <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fin/dok/regpubl/otprp/2008-2009/otprp-nr-3-2008-2009-/2.html?id=531316>
- Finanstilsynet. (2007). De første initiativene Retrieved 22.10.2007 from <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/De-forste-initiativene/>
- Finanstilsynet. (2009a). Lov og forskrift, hvitvaskingsloven Retrieved 09.02.2011, from <http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/Hvitvaskingsloven/>
- Finanstilsynet. (2009b). Veiledning til ny lov og forskrift med tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering Retrieved 23.06.2009, from http://www.hvitvasking.no/upload/Rundskriv/Rundskriv_8_2009.pdf
- Finanstilsynet. (2010). Etterlevelse av nytt hvitvaskingsregelverk.
- Finanstilsynet. (2011). Internasjonalt, from <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/>
- Flere bedrifter blir svindlet. (2009, 24.11.2009). *Stavanger aftenblad*. Retrieved from <http://www.aftenbladet.no/innenriks/1117480/2011-1016>
- Giæver, O. P. (2010, 11.10.2010). Hvitvasket 254 millioner, *abcnyheter*. Retrieved from <http://www.abcnyheter.no/nyheter/okonomi/101011/hvitvasket-254-millioner>
- Grundekjøn, R. (2009). Hvitvaskingsregelverket – plikter og praktiske utfordringer Retrieved 16.juni 2009, from http://www.finanstilsynet.no/Global/Venstremeny/Foredrag_vedlegg/Verdipapirseminaret_juni_2009_Grundekj%C3%B8n.pdf

- Heggen, M. K., & Skjærseth, Å. T. (2010). *Utvikling og testing av skala på etisk ledelse*. Master Masterprogram i arbeids- og organisasjonspsykologi, Universitetet i Bergen, Bergen. Retrieved from <https://bora.uib.no/bitstream/1956/4009/1/69431562.pdf>
- Hovsfang, E. (2008, 23.04.2008). Hviteliste mot hvitvasking, *Verdensmagasinet x*. Retrieved from <http://www.xmag.no/id/946>
- HSH. (2010). Revisjonsplikten fjernes - En seier for småbedriftene! Retrieved 17.12.10 2010, from http://www.hsh-org.no/eway/default.aspx?pid=294&trg=Left_8337&Main_7555=8338:0:10,2556&8327=8347:9&Left_8337=7596:389271::0:8347:106::0:0&_tag=389271
- Hvitvasking.no. EU Retrieved 08.02.2011, from <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/EU/>
- Hvitvasking.no. (2007a, 30.10.2007). Hva er hvitvasking Retrieved 17.01.2011, from <http://www.hvitvasking.no/Hvitvasking/Hva-er-hvitvasking/>
- Hvitvasking.no. (2007b). Identitetskontroll Retrieved 10.02.2011, from <http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/Hvitvaskingsloven/Identitetskontroll/>
- Hvitvasking.no. (2007c). Kontroll og kommunikasjonsrutiner Retrieved 10.02.2011, from <http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/Hvitvaskingsloven/Kontroll-og-kommunikasjonsrutiner/>
- Hvitvasking.no. (2007d). Registrering og oppbevaring av opplysninger Retrieved 10.02.2011, from <http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/Hvitvaskingsloven/Registrering-og-oppbevaring-av-opplysninger/>
- Hvitvasking.no. (2007e). Undersøkelse og rapportering Retrieved 10.02.2011, from <http://www.hvitvasking.no/Lov-og-forskrift/Hvitvaskingsloven/Undersokelse-og-rapportering/>
- Hvitvasking.no. (2009). Rapportering til ØKOKRIM Retrieved 10.02.2011, from <http://www.hvitvasking.no/Rapportering-til-Okokrim/>
- Hvitvasking.no. (2010). Dømt for hvitvasking og medvirkning til grov utroskap i byggebransjen Retrieved 27.10.2010, from <http://www.hvitvasking.no/Nyhetsarkiv/Domt-for-medvirkning-til-grov-utroskap-i-byggebransjen/>
- Häger, D. (2010). Forelningsnotat mos 140 Styring av operasjonell risiko
- Iversen, E. L. (2010). Etterlevelse av nytt hvitvaskingsregelverk Retrieved 21.02.2011, from http://complianceconsulting.no/aktuelt/content/textwithimage_6479ae2f-384d-4f38-8a4e-a9793c84d278/1295358667628/finanstilsynet_11_10_10.pdf
- Jordet, F. S. (2010). anti-hvitvasking, from http://complianceconsulting.no/aktuelt/content/text_0011295250826045/1295346605369/anti_hvitvasking_kick_off.pdf
- Justis- og Politidepartementet. (2011). Omfang av økonomisk kriminalitet, from http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/tema/korrupsjon_og_hvitvasking/omfang-av-okonomisk-kriminalitet.html?id=418107
- LOV 2009-03-06 nr 11: Lov om tiltak mot hvitvasking og terrorfinansiering mv. (hvitvaskingsloven) (2009).
- Money laundering: methods and markets. Retrieved from http://www.piie.com/publications/chapters_preview/381/3iie3705.pdf
- Nordstrand, A. K. (2008). Taushetsplikt og informasjonsplikt i forhold til hvitvasking: The University Of Oslo.
- NorSIS. (2011). Identitetstyveri.
- NTB. (2008, 25.11.2008). Vil fjerne tusenlappen *nettavisen*. Retrieved from <http://www.nettavisen.no/okonomi/article2422323.ece>
- NTB. (2011, 09.02.2011). Norges Bank forsvarer tusenlappen, *Dagens næringsliv*. Retrieved from <http://www.dn.no/forsiden/politikkSamfunn/article2078554.ece>
- Pedersen, P. B. (2010, 30.04.2010). Hvitvasket 15 millioner kroner, *nrk*. Retrieved from <http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/ostlandssendingen/1.7104838>

- Personopplysningsloven (2000).
 Politiet. (2011a, 24.02.2011). Hvitvasking, from
https://www.politi.no/rad_fra_politiet/okonomisk_kriminalitet/hvitvasking/
- Politiet. (2011b). Trendrapport.
- Rahman, M. A. (2011). Focus Group on Prevention of Money Laundering, *Managing core risks in banking: Guidance notes on prevention of money laundering* Retrieved from
https://www.imolin.org/doc/amlid/Bangladesh/Bangladesh_Guidance_Notes_on_Prevention_of_Money_Laundering.pdf
- Regjeringen. (2011). Fremleggelse av ny handlingsplan mot økonomisk kriminalitet.
- Riise, K. V. (2010, 14.10.2010). Bankene sjekket ikke nye kunders identitet, *Dagens næringsliv*. Retrieved from <http://www.dn.no/forsiden/borsMarked/article1996613.ece>
- Saxo e*bank. Anti- hvitvasking, from https://www.saxoebank.no/gl_text.asp?nav=5172
- Schneider, F. (2010). Turnover of organized crime and money laundering: some preliminary empirical findings. [Article]. *Public Choice*, 144(3-4), 473-486. doi: 10.1007/s11127-010-9676-8
- Skatteetaten. (2010). Ditt ansvar ved kontantkjøp, from <http://www.skatteetaten.no/no/Alt-om/Kjopers-ansvar-ved-kontantkjop/>
- SR Bank. (2011). rådgiver- anti-hvitvasking Retrieved 08.04.2011, from
<http://www.finn.no/finn/job/fulltime/object?finnkode=27621628>
- SSB. (2010). Virksomheter som ofre for økonomisk kriminalitet 2010, from
http://www.ssb.no/emner/03/05/rapp_virksomhet/rapp_201049/
- Steel, B. (2006). Money Laundering - A Brief History Retrieved 19.01.2011, from
http://www.laundryman.u-net.com/page1_hist.html
- Sverdrup, I. (2007, 08.02.2007). Finansmann fikk 6 år for hvitvasking, *Stavanger Aftenblad*. Retrieved from <http://www.aftenbladet.no/innenriks/okonomi/article409855.ece>
- Sørensen, H. M. I. (2010). *Hvitvasking : en trussel for samfunnet og den norske banknæringen?* , H.M.I. Sørensen, Stavanger.
- Thorenfeldt, G. (2010, 04.07.2010). Sjokktall om norske «mafiapenger» *Dagbladet*. Retrieved from
<http://www.dagbladet.no/2010/07/04/nyheter/okonomi/innenriks/regjeringen/politiet/12419356/>
- Utenriksdepartementet. (2009). Skatteparadis og utvikling, from
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/nou-er/2009/nou-2009-19/4/2/4.html?id=571747>
- Winfield, N. (2010, 26.01.2011). Vatican Bank Facing Money Laundering Probe, *huffingtonpost*. Retrieved from http://www.huffingtonpost.com/2010/09/21/vatican-bank-facing-money_n_732947.html
- Øien, K. o., & Sklet, S. (2001). Organisatoriske risikoindikatorer Pilotstudie Statfjord A (pp. 125).
- Økokrim. (2007a). Egmontgroup Retrieved 08.02.2011, from
<http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/Egmont-Group/>
- Økokrim. (2007b). FATF Retrieved 03.02.2011, from <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/FATF/>
- Økokrim. (2007c). Interpol Retrieved 08.02.2011, from <http://www.hvitvasking.no/Internasjonalt-samarbeid/Interpol/>
- Økokrim. (2009). Økokrims trendrapport, Økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet, from
<http://www.hvitvasking.no/upload/Økokrims%20Trendrapport%202008-2009.pdf>
- Økokrim. (2010). Årsmelding 2010, from
[http://www.okokrim.no/www/okokrim/home.nsf/Attachments/CE53058EF9B0961AC125785E003CD86F/\\$FILE/okokrim_arsrapport_2010.pdf](http://www.okokrim.no/www/okokrim/home.nsf/Attachments/CE53058EF9B0961AC125785E003CD86F/$FILE/okokrim_arsrapport_2010.pdf)
- Økokrim. (2011). Trusselvurdering økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet 2011–2012, from
[http://www.okokrim.no/www/okokrim/home.nsf/Attachments/8D026096982F0041C1257800003460A8/\\$FILE/Trusselvurdering2011-12_lavoppl%C3%B8st.pdf](http://www.okokrim.no/www/okokrim/home.nsf/Attachments/8D026096982F0041C1257800003460A8/$FILE/Trusselvurdering2011-12_lavoppl%C3%B8st.pdf)

Økokrim Hvitvaskingsteamet. (2005). Hvitvaskingsnytt Retrieved november 2005, from <http://www.hvitvasking.no/upload/Gamle%20HV-nytt/HV-nytt%204-2005.pdf>

Vedlegg 1

Kartlegging av Hvitvasking som trussel mot norske banker.

Utfylt av:

Navn:

Stilling:

Bank: Bank 1

Spørsmål rettes til Hilde Hauglid (tlf.986 72 977) evt. Lasse B Andersen, UiS (tlf. 475 11 275)

Returneres til: hilde_hauglid@hotmail.com

1. I hvilken grad anser banken hvitvasking som en trussel for virksomheten?
 alvorlig middels ikke alvorlig
2. Hvordan vil du karakterisere Norges nye hvitvaskingslov? (kryss alle aktuelle alternativer)
 gode intensjoner fra myndighetene
 godt formulert/lett å forstå
 upresist formulert/vanskelig å tolke
 Ingen formening om det
3. I hvilken grad har dere innført risikoreducerende tiltak som ikke er lovpålagt men som dere anser som kritisk i kampen mot hvitvasking?
 ingen noen mange

Litt spesiell spørsmålsstilling. Loven krever risikobasert tilnærming til hvitvasking og terrorfinansiering. Det betyr at vi vurderer tiltak opp i mot risikovurderinger på konsernnivå i tillegg på kundenivå

4. hvor vanskelig og tidkrevende har det vært å utvikle metoder/prosedyrer og møte forpliktelsene for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket?
 ikke vanskelig litt vanskelig ikke vanskeligere enn forventet
 veldig vanskelig vanskelig og veldig tidkrevende

Meget tidkrevende og vanskelig i den forstand at det er svært mange kunder (2,5 – 3 mill) og svært mange systemer som skal spille sammen. Spesielt det siste er komplisert

5. En undersøkelse som Finanstilsynet gjennomførte i 2010 viste betydelige mangler hos enkelte banker når det gjaldt legitimasjonskontroll. Hva er gjort i banken for å sikre at legitimasjonskontroll blir riktig utført?

ingenting muntlig/uformell opplæring implementert formell prosedyre

annet Vi har forsterket opplæringen

6. Hvitvaskingsloven sier at det skal utarbeides en handlingsplan for gjennomføring av risikobasert kundekontroll i tillegg til løpende oppfølging av eksisterende kunder. Har banken etablert en slik plan?

Ja Nei

7. Har banken iverksatt tiltak som sikrer at banken etterlever de nye bestemmelsene om hvitvasking (eks.vis økt bemanning, opplæring etc)?

Ja Nei

Hvis ja: Hva består (i stikkordsform) tiltakene av?

Svært store IT investering i spesialsystemer
Økt bemanning
Forsterket opplæring
Tilpassede prosedyrer, arbeidsflyt og instruksjoner
Forsterket revisjon

8. Kan banken dokumentere at det er foretatt utvidet kontroll av alle kundeforhold etablert fra og med 15. april 2009?

Ja Nei

9. Har Finanstilsynet gjennomført tilsyn i banken med fokus på hvitvasking?

Ja Nei

Hvis ja: Fant de mangler/svakheter i systemet som må arbeides videre med?

Ja Nei Er usikker på svaret, har ikke sett rapportene

10. Har bankens internrevisjon påpekt mangler/svakheter, og foreslått evt. tiltak knyttet til hvitvasking?

Ja Nei

11. Har banken sikret at de ansatte vet hva de skal gjøre i henhold til rapporteringsplikten i hvitvaskingsloven?

Ja Nei

Hvis ja: Er det etablert en formell (skriftlig) prosedyre på dette?

Ja Nei

12. I henhold til hvitvaskingsloven skal det foretas risikobasert kundekontroll av alle nye kundeforhold. Har banken sikret at alle ansatte vet hvilken gruppe kundene skal klassifiseres i?

Ja Nei Alle kunder klassifiseres i det automatiske systemet

Hvis ja: Er det etablert en formell (skriftlig) prosedyre på dette?

Ja Nei Forutsetningen for den automatiske klassingen av kunder er at tilstrekkelig kundeinformasjon legges inn i systemene. Dette er såkalte "må"-felt i kundeinformasjonssystemer som må benyttes for å etablere kundeforhold

13. Har banken et kontinuerlig opplæringsprogram knyttet til hvitvasking?

Ja Nei

14. Hva mener du er den største utfordringen for banken når det gjelder å fange opp og unngå hvitvasking?

Når hvitvasking gjøres ved hjelp av selskapsstrukturer, gjerne på tvers av landegrensene, der legale og illegale transaksjoner blandes.

Sikre at alle medarbeidere er årvåkne og påpasselige

15. Evt. andre kommentarer:

Hyggelig at dette er et forskningstema

Kartlegging av Hvitvasking som trussel mot norske banker.

Utfylt av:

Navn: _____

Stilling: _____

Bank: **Bank 2**

Spørsmål rettes til Hilde Hauglid (tlf.986 72 977) evt. Lasse B Andersen, UiS (tlf. 475 11 275)

Returneres til: hilde_hauglid@hotmail.com

1. I hvilken grad anser banken hvitvasking som en trussel for virksomheten?
 alvorlig middels ikke alvorlig
2. Hvordan vil du karakterisere Norges nye hvitvaskingslov? (kryss alle aktuelle alternativer)
 gode intensjoner fra myndighetene
 godt formulert/lett å forstå
 upresist formulert/vanskelig å tolke
 Ingen formening om det
3. I hvilken grad har dere innført risikoreducerende tiltak som ikke er lovpålagt men som dere anser som kritisk i kampen mot hvitvasking?
 ingen noen mange
4. Hvor vanskelig og tidkrevende har det vært å utvikle metoder/prosedyrer og møte forpliktelsene for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket?
 ikke vanskelig litt vanskelig ikke vanskeligere enn forventet

 veldig vanskelig vanskelig og veldig tidkrevende
5. En undersøkelse som Finanstilsynet gjennomførte i 2010 viste betydelige mangler hos enkelte banker når det gjaldt legitimasjonskontroll. Hva er gjort i banken for å sikre at legitimasjonskontroll blir riktig utført?
 ingenting muntlig/uformell opplæring implementert formell prosedyre

 legitimasjonskontrollen ble funnet svært god før den nye hvitvaskingsloven ble innført

6. Hvitvaskingsloven sier at det skal utarbeides en handlingsplan for gjennomføring av risikobasert kundekontroll i tillegg til løpende oppfølging av eksisterende kunder. Har banken etablert en slik plan?

Ja Nei

7. Har banken iverksatt tiltak som sikrer at banken etterlever de nye bestemmelsene om hvitvasking (eks.vis økt bemanning, opplæring etc)?

Ja Nei

Hvis ja: gjelder både økt bemanning og opplæring mv

8. Kan banken dokumentere at det er foretatt utvidet kontroll av alle kundeforhold etablert fra og med 15. april 2009?

Ja Nei avventer systemer

9. Har Finanstilsynet gjennomført tilsyn i banken med fokus på hvitvasking?

Ja Nei

Hvis ja: Fant de mangler/svakheter i systemet som må arbeides videre med?

Ja Nei

10. Har bankens internrevisjon påpekt mangler/svakheter, og foreslått evt. tiltak knyttet til hvitvasking?

Ja Nei

11. Har banken sikret at de ansatte vet hva de skal gjøre i henhold til rapporteringsplikten i hvitvaskingsloven?

Ja Nei

Hvis ja: Er det etablert en formell (skriftlig) prosedyre på dette?

Ja Nei

12. I henhold til hvitvaskingsloven skal det foretas risikobasert kundekontroll av alle nye kundeforhold. Har banken sikret at alle ansatte vet hvilken gruppe kundene skal klassifiseres i?

Ja Nei

Hvis ja: Er det etablert en formell (skriftlig) prosedyre på dette?

Ja Nei

13. Har banken et kontinuerlig opplæringsprogram knyttet til hvitvasking?

Ja Nei

14. Hva mener du er den største utfordringen for banken når det gjelder å fange opp og unngå hvitvasking?

Så lenge bankene har kontanter og andre kontantrelaterte tjenester som valuta mv. er vi svært sårbare. I tillegg har vi så å si ingen kontroll på mottakers konto hvis transaksjonen ikke fanges opp av AHV (antihvitvaskingssystem utviklet i samarbeid med EDB). Likeledes er bankene sårbare hva gjelder falske eller uriktige legitimasjoner hvor selv politiet ikke finner tilstrekkelig opplysninger som verifiserer legitimasjonskontrollen.

15. Evt. andre kommentarer:

Systemløsninger tar lang tid for å tilpasse seg lov, forskrifter mv. som gjelder den nye hvitvaskingsloven

Kartlegging av Hvitvasking som trussel mot norske banker.

Utfylt av:

Navn:

Stilling:

Bank: **Bank 3**

Spørsmål rettes til Hilde Hauglid (tlf.986 72 977) evt. Lasse B Andersen, UiS (tlf. 475 11 275)

Returneres til: **hilde_hauglid@hotmail.com**

1. I hvilken grad anser banken hvitvasking som en trussel for virksomheten?
 alvorlig middels ikke alvorlig
2. Hvordan vil du karakterisere Norges nye hvitvaskingslov? (kryss alle aktuelle alternativer)
 gode intensjoner fra myndighetene
 godt formulert/lett å forstå
 upresist formulert/vanskelig å tolke
 Ingen formening om det
3. I hvilken grad har dere innført risikoreducerende tiltak som ikke er lovpålagt men som dere anser som kritisk i kampen mot hvitvasking?
 ingen noen mange
4. hvor vanskelig og tidkrevende har det vært å utvikle metoder/prosedyrer og møte forpliktelsene for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket?
 ikke vanskelig litt vanskelig ikke vanskeligere enn forventet
 veldig vanskelig vanskelig og veldig tidkrevende
Kommentar:
Systemtekniske utfordringer.
5. En undersøkelse som Finanstilsynet gjennomførte i 2010 viste betydelige mangler hos enkelte banker når det gjaldt legitimasjonskontroll. Hva er gjort i banken for å sikre at legitimasjonskontroll blir riktig utført?
 ingenting muntlig/uformell opplæring implementert formell prosedyre

annet _____

6. Hvitvaskingsloven sier at det skal utarbeides en handlingsplan for gjennomføring av risikobasert kundekontroll i tillegg til løpende oppfølging av eksisterende kunder. Har banken etablert en slik plan?

Ja Nei

7. Har banken iverksatt tiltak som sikrer at banken etterlever de nye bestemmelsene om hvitvasking (eks.vis økt bemanning, opplæring etc)?

Ja Nei

Hvis ja: Hva består (i stikkordsform) tiltakene av?

- *Opplæring*

- *Nye/oppdaterte rutiner og retningslinjer*

- *Månedlig kontroll av etterlevelse*

- *Nye og mer tilpassede systemløsninger*

- *Utnevning av hvitvaskingsansvarlig*

- *Gjennomført risikoanalyser av virksomheten ift. hvitvasking*

8. Kan banken dokumentere at det er foretatt utvidet kontroll av alle kundeforhold etablert fra og med 15. april 2009?

Ja Nei

Kommentar:

Ikke foretatt tilstrekkelig utvidet kontroll av BM-kunder. Vil bli gjennomført i løpet av 2011.

9. Har Finanstilsynet gjennomført tilsyn i banken med fokus på hvitvasking?

Ja Nei

Kommentar:

Ikke etter at det nye regelverket trådte i kraft.

Hvis ja: Fant de mangler/svakheter i systemet som må arbeides videre med?

Ja Nei

10. Har bankens internrevisjon påpekt mangler/svakheter, og foreslått evt. tiltak knyttet til hvitvasking?

Ja Nei

Kommentar:

Påpekt mangelfullt rammeverk er nå utbedret. Bemanningen var etter revisjonens vurdering sårbar (for få medarbeidere på enkelte områder). Fortsatt fokus på å opprettholde etterlevelsescgraden.

11. Har banken sikret at de ansatte vet hva de skal gjøre i henhold til rapporteringsplikten i hvitvaskingsloven?

Ja Nei

Hvis ja: Er det etablert en formell (skriftlig) prosedyre på dette?

Ja Nei

12. I henhold til hvitvaskingsloven skal det foretas risikobasert kundekontroll av alle nye kundeforhold. Har banken sikret at alle ansatte vet hvilken gruppe kundene skal klassifiseres i?

Ja Nei

Hvis ja: Er det etablert en formell (skriftlig) prosedyre på dette?

Ja Nei

13. Har banken et kontinuerlig opplæringsprogram knyttet til hvitvasking?

Ja Nei

14. Hva mener du er den største utfordringen for banken når det gjelder å fange opp og unngå hvitvasking?

- Utfordring å få de ansatte til å fange opp mistenkelige signaler/brukeradferd hos kundene.

15. Evt. andre kommentarer:

Kartlegging av Hvitvasking som trussel mot norske banker.

Utfylt av:

Navn:

Stilling:

Bank: **Bank 4**

Spørsmål rettes til Hilde Hauglid (tlf.986 72 977) evt. Lasse B Andersen, UiS (tlf. 475 11 275)

Returneres til: hilde_hauglid@hotmail.com

16. I hvilken grad anser banken hvitvasking som en trussel for virksomheten?
 alvorlig middels ikke alvorlig
17. Hvordan vil du karakterisere Norges nye hvitvaskingslov? (kryss alle aktuelle alternativer)
 gode intensjoner fra myndighetene
 godt formulert/lett å forstå
 upresist formulert/vanskelig å tolke
 Ingen formening om det
18. I hvilken grad har dere innført risikoreducerende tiltak som ikke er lovpålagt men som dere anser som kritisk i kampen mot hvitvasking?
 ingen noen mange
19. hvor vanskelig og tidkrevende har det vært å utvikle metoder/prosedyrer og møte forpliktelsene for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket?
 ikke vanskelig litt vanskelig ikke vanskeligere enn forventet

 veldig vanskelig vanskelig og veldig tidkrevende
Kommentar: særlig vanskelig og tidkrevende pga. mange endringene som måtte utvikles og programmeres i datasystemet
20. En undersøkelse som Finanstilsynet gjennomførte i 2010 viste betydelige mangler hos enkelte banker når det gjaldt legitimasjonskontroll. Hva er gjort i banken for å sikre at legitimasjonskontroll blir riktig utført?
 ingenting muntlig/uformell opplæring implementert formell prosedyre

annet: Dokumentsenteret (det alle dokumenter oppbevares) foretar kontroll av all legitimasjon. Hvis legitimasjonen ikke er til stede, ikke gyldig eller andre feil oppdages, sendes saken i retur til kundebehandleren.

21. Hvitvaskingsloven sier at det skal utarbeides en handlingsplan for gjennomføring av risikobasert kundekontroll i tillegg til løpende oppfølging av eksisterende kunder. Har banken etablert en slik plan?

Ja Nei

22. Har banken iverksatt tiltak som sikrer at banken etterlever de nye bestemmelsene om hvitvasking (eks.vis økt bemanning, opplæring etc)?

Ja Nei

Hvis ja: Hva består (i stikkordsform) tiltakene av?

- Nye rutiner og retningslinjer
- Opplæring (obligatorisk e-læring og klasseromsundervisning)
- Kontroll av dokumenter (legitimasjon, firmaattester mv.)
- Utvidet kundekontroll (både ved etablering av kunde, løpende kundekontroll og løpende kontroll av mistenkelige transaksjoner)
- Risikoanalyse av hele organisasjonen, tiltak hvor risikoen er størst
- Risikoklassifisering av alle kunder

23. Kan banken dokumentere at det er foretatt utvidet kontroll av alle kundeforhold etablert fra og med 15. april 2009?

Ja Nei Kommentar: vi jobber fortsatt med å innhente kundeerklæringsskjema, men vi har en fremdriftsplan.

24. Har Finanstilsynet gjennomført tilsyn i banken med fokus på hvitvasking?

Ja Nei

Hvis ja: Fant de mangler/svakheter i systemet som må arbeides videre med?

Ja Nei

25. Har bankens internrevisjon påpekt mangler/svakheter, og foreslått evt. tiltak knyttet til hvitvasking?

Ja Nei

26. Har banken sikret at de ansatte vet hva de skal gjøre i henhold til rapporteringsplikten i hvitvaskingsloven?

Ja Nei

Hvis ja: Er det etablert en formell (skriftlig) prosedyre på dette?

Ja Nei

27. I henhold til hvitvaskingsloven skal det foretas risikobasert kundekontroll av alle nye kundeforhold. Har banken sikret at alle ansatte vet hvilken gruppe kundene skal klassifiseres i?

Ja Nei

Hvis ja: Er det etablert en formell (skriftlig) prosedyre på dette?

Ja Nei

28. Har banken et kontinuerlig opplæringsprogram knyttet til hvitvasking?

Ja Nei

29. Hva mener du er den største utfordringen for banken når det gjelder å fange opp og unngå hvitvasking?

Manglende tilbakemeldinger fra politi / Økokrim gjør at vi ikke vet om det vi rapporterer virkelig ER hvitvasking eller ikke. Konkrete tilbakemeldinger ville også øke motivasjonen for å jobbe med slike saker.

30. Evt. andre kommentarer:

Kartlegging av Hvitvasking som trussel mot norske banker.

Utfylt av:

Navn:

Stilling:

Bank: Bank 5

Spørsmål rettes til Hilde Hauglid (tlf.986 72 977) evt. Lasse B Andersen, UiS (tlf. 475 11 275)

Returneres til: hilde_hauglid@hotmail.com

31. I hvilken grad anser banken hvitvasking som en trussel for virksomheten?
 alvorlig middels ikke alvorlig
32. Hvordan vil du karakterisere Norges nye hvitvaskingslov? (kryss alle aktuelle alternativer)
 gode intensjoner fra myndighetene
 godt formulert/lett å forstå
 upresist formulert/vanskelig å tolke
 Ingen formening om det
33. I hvilken grad har dere innført risikoreducerende tiltak som ikke er lovpålagt men som dere anser som kritisk i kampen mot hvitvasking?
 ingen noen mange
34. hvor vanskelig og tidkrevende har det vært å utvikle metoder/prosedyrer og møte forpliktelsene for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket?
 ikke vanskelig litt vanskelig ikke vanskeligere enn forventet

 veldig vanskelig vanskelig og veldig tidkrevende
35. En undersøkelse som Finanstilsynet gjennomførte i 2010 viste betydelige mangler hos enkelte banker når det gjaldt legitimasjonskontroll. Hva er gjort i banken for å sikre at legitimasjonskontroll blir riktig utført?
 ingenting muntlig/uformell opplæring implementert formell prosedyre

 annet _____

36. Hvitvaskingsloven sier at det skal utarbeides en handlingsplan for gjennomføring av risikobasert kundekontroll i tillegg til løpende oppfølging av eksisterende kunder. Har banken etablert en slik plan?

Ja Nei

37. Har banken iverksatt tiltak som sikrer at banken etterlever de nye bestemmelsene om hvitvasking (eks.vis økt bemanning, opplæring etc)?

Ja Nei

Hvis ja: Hva består (i stikkordsform) tiltakene av?

- Opplæring
- Rutine-/instruksverk
- Compliancekontroller
- Økt bemanning
- Økt rapportering, blant annet til styret

38. Kan banken dokumentere at det er foretatt utvidet kontroll av alle kundeforhold etablert fra og med 15. april 2009?

Ja Nei

Her mangler et alternativ "delvis".

39. Har Finanstilsynet gjennomført tilsyn i banken med fokus på hvitvasking?

Ja Nei

Hvis ja: Fant de mangler/svakheter i systemet som må arbeides videre med?

Ja Nei

40. Har bankens internrevisjon påpekt mangler/svakheter, og foreslått evt. tiltak knyttet til hvitvasking?

Ja Nei

- Ikke foreløpig, men kontroller er planlagt

41. Har banken sikret at de ansatte vet hva de skal gjøre i henhold til rapporteringsplikten i hvitvaskingsloven?

Ja Nei

Hvis ja: Er det etablert en formell (skriftlig) prosedyre på dette?

Ja Nei

42. I henhold til hvitvaskingsloven skal det foretas risikobasert kundekontroll av alle nye kundeforhold. Har banken sikret at alle ansatte vet hvilken gruppe kundene skal klassifiseres i?

Ja Nei

Hvis ja: Er det etablert en formell (skriftlig) prosedyre på dette?

Ja Nei

43. Har banken et kontinuerlig opplæringsprogram knyttet til hvitvasking?

Ja Nei

44. Hva mener du er den største utfordringen for banken når det gjelder å fange opp og unngå hvitvasking?

- gode prosedyrer for kundekontroll første gang kunden etablerer seg i banken. (PM-kunder)

- forstå kundens virksomhet (BM-kunder), og fange opp transaksjoner som ikke hører hjemme i dette bildet.

- systemtekniske utfordringer i bank (tunge, rigide systemer, hvor det er vanskelig å understøtte kunderådgivere med tanke på alt det de skal spørre kunden om)

45. Evt. andre kommentarer:

Viktig å tilstrebe god kontakt mellom myndigheter og bank, slik at bankene legger vekt på de rette kontrollene.

Viktig også at alle banker håndterer regelverket noenlunde likt, slik at det ikke skapes konkurransevridninger ved at noen banker er strengere enn nødvendig og andre er for lempelige

Kartlegging av Hvitvasking som trussel mot norske banker.

Utfylt av:

Navn: _____

Stilling: _____

Bank: **Bank 6**

Spørsmål rettes til Hilde Hauglid (tlf.986 72 977) evt. Lasse B Andersen, UiS (tlf. 475 11 275)

Returneres til: hilde_hauglid@hotmail.com

1. I hvilken grad anser banken hvitvasking som en trussel for virksomheten?
 alvorlig middels ikke alvorlig
2. Hvordan vil du karakterisere Norges nye hvitvaskingslov? (kryss alle aktuelle alternativer)
 gode intensjoner fra myndighetene
 godt formulert/lett å forstå
 upresist formulert/vanskelig å tolke
 Ingen formening om det
3. I hvilken grad har dere innført risikoreducerende tiltak som ikke er lovpålagt men som dere anser som kritisk i kampen mot hvitvasking?
 ingen noen mange
4. Hvor vanskelig og tidkrevende har det vært å utvikle metoder/prosedyrer og møte forpliktelsene for etterlevelse av hvitvaskingsregelverket?
 ikke vanskelig litt vanskelig ikke vanskeligere enn forventet

 veldig vanskelig vanskelig og veldig tidkrevende
5. En undersøkelse som Finanstilsynet gjennomførte i 2010 viste betydelige mangler hos enkelte banker når det gjaldt legitimasjonskontroll. Hva er gjort i banken for å sikre at legitimasjonskontroll blir riktig utført?
 ingenting muntlig/uformell opplæring implementert formell prosedyre

 annet _____

6. Hvitvaskingsloven sier at det skal utarbeides en handlingsplan for gjennomføring av risikobasert kundekontroll i tillegg til løpende oppfølging av eksisterende kunder. Har banken etablert en slik plan?

Ja Nei

7. Har banken iverksatt tiltak som sikrer at banken etterlever de nye bestemmelsene om hvitvasking (eks.vis økt bemanning, opplæring etc)?

Ja Nei

Hvis ja: Hva består (i stikkordsform) tiltakene av?

-læring

-kontroller

8. Kan banken dokumentere at det er foretatt utvidet kontroll av alle kundeforhold etablert fra og med 15. april 2009?

Ja Nei

9. Har Finanstilsynet gjennomført tilsyn i banken med fokus på hvitvasking?

Ja Nei

Hvis ja: Fant de mangler/svakheter i systemet som må arbeides videre med?

Ja Nei

10. Har bankens internrevisjon påpekt mangler/svakheter, og foreslått evt. tiltak knyttet til hvitvasking?

Ja Nei

11. Har banken sikret at de ansatte vet hva de skal gjøre i henhold til rapporteringsplikten i hvitvaskingsloven?

Ja Nei

Hvis ja: Er det etablert en formell (skriftlig) prosedyre på dette?

Ja Nei

12. I henhold til hvitvaskingsloven skal det foretas risikobasert kundekontroll av alle nye kundeforhold. Har banken sikret at alle ansatte vet hvilken gruppe kundene skal klassifiseres i?

Ja Nei

Hvis ja: Er det etablert en formell (skriftlig) prosedyre på dette?

Ja Nei

13. Har banken et kontinuerlig opplæringsprogram knyttet til hvitvasking?

Ja Nei

14. Hva mener du er den største utfordringen for banken når det gjelder å fange opp og unngå hvitvasking?

Kunnskap om hvordan slike operasjoner gjennomføres

15. Evt. andre kommentarer: